

ZOO SLAVÍ 95 LET

IRIS

ročník 19, číslo 3/21
léto — podzim 2021

NEPRODEJNÉ

str. Červnový
4: sněhulák

str. Opožděné
9: představení

str. Zážrak
16: dobrovolnictví

Úkaz do knihy rekordů

Senecký rybník v Plzni nabídl uprostřed prázdnin ojedinělý pohled. Na jeho hladině rozkvetla masožravá bublinatka jižní. Díky ideálním podmínkám v rybníce šlo o desítky tisíc žlutých kvítků rostliny, která je na červeném seznamu ohrožených druhů. Prospívá jí hlavně čistá voda a kyselé prostředí bez ryb.

Bublinatka jižní je u nás původním druhem, ale v takovém množství kvete v Česku s největší pravděpodobností vůbec poprvé. Masožravka má malé měchýřky pomocí kterých nasává plankton a drobné korýše.

Pohled na žlutou vodní hladinu se ale zřejmě v dalších letech již opakovat nebude. Až se na podzim nasadí do Seneckého rybníka rybí obsádka, nebude už podle hydrobiologů situace pro růst bublinatky tak příznivá. Bude se opět vyskytovat jen ojediněle v malých chomáčích bez květů. (zt)

Foto Zdeňka Chocholoušková

FOTO NA TITULNÍ STRANĚ:

První tygr v historii Zoo Plzeň. Samec Akbar zde žil od roku 1971.

Archiv Hany Hauerové

CITÁT TOHOTO ČÍSLA:

Není šedivých dnů. To jsou jen unavené oči, které nevidí jejich svátečnost.

Jan Werich

Foto František Hykeš

Srpnové loučení

Čápi bílí opouštějí naše území po vyvedení mláďat už na konci srpna. Společně s rojí tak patří k ptákům vydávajícím se nejčasněji na dalekou pouť do teplých krajín. Jejich cesta do zimovišť vede přes Maďarsko, Bulharsko do Turecka a odtud přes Malou Asii a východní pobřeží Afriky až k jejímu nejjihnějšímu cípu. Na cestě za teplejším podnebím překonají vzdálenost více než 10 000 km a denně uletí 150 až 300 km.

Čáp bílý je poměrně velký pták – měří kolem jednoho metru. Hmotnost se pohybuje u samce od 3 do 4,4 kg, u samice od 3 do 3,6 kg. Rozpětí křídel dosahuje délky téměř dvou metrů. Pohlavně dospívá třetím rokem života, hnízdit začíná však ve věku čtyř až šesti let. Dožívá se zpravidla osmi ale také až 14 let. Nejvyšší zjištěný věk čápa byl 27 let! Zajímavá je jejich potrava: Zatímco dříve tvořily hlavní složku jídelníčku žáby, dnes jsou to hraboši polní. V době hnízdění jich může jeden čáp ulovit denně i několik desítek. (um)

V PŘEDVEČER NOVÉHO ROČNÍKU

Vlivem protikoronavirových restrikcí mohly být předány ceny rozdané v loňském ročníku Prázdninové štafety až před novými hlavními prázdninami. Stalo se tak v Zoologické a botanické zahradě města Plzně za značného zájmu odměněných, ale rovněž partnerů a sponzorů.

Předávání přímo vybízelo k otázce, zda se odměněné rodiny zúčastní rovněž letošního letního putování po zajímavostech Plzeňského kraje s ukázkovým přesahem i do krajů sousedních a Bavorska. Většina odpovědí byla rozhodně kladných. Vedle avizovaných cen byla odměnou pro loňské úspěšné mladé turisty možnost nakrmit si žirafy a vyfotografovat se při tom. Slavnostní předávání cen vysílala regionální televize ZAK. (hy)

Foto Zoo de Doué la Fontaine

Úžasná zpráva přišla koncem července ze Zoo de Doué la Fontaine: Lvice Esma (Luisa) narozená v plzeňské zoo 27. července 2018 a od listopadu 2019 žijící v uvedeném zoologické zahradě porodila a úspěšně odchovává první kotě. Maličká samička se narodila 1. července 2021, dostala jméno Nkuzi. Po celou dobu odchovu je mu přítomen otec Baz. (zz)

Nezastavitelní rostlinní predátoři

Zlatobýl kanadský a také obrovský, stejně jako všechny tři u nás rostoucí křídlatky (na fotografii) – japonská, sachalinská a česká – patří v seznamu nepůvodních a invazních rostlin mezi nejnebezpečnější. Svoji rozpínavostí. Západní Čechy si prozatím našťastí ještě nepodmanily. Od Prahy na východ už je ale republika jejich. Dokáží využít každého místečka, kde se jim podaří uchytit. A jako většina oddenkatých rostlin se okamžitě velkou rychlostí šíří dál a dál. Na Slovensku je situace ještě vážnější. Např. v okolí Prešova nebo Michalovců se na rozlehlých plochách střídají jen porosty bělavě kvetoucí křídlatky a žluté nápadného zlatobýlu. Likvidace v takovém stupni rozšíření je už prakticky nemožná. Chraňme západní Čechy před těmito rostlinnými predátory. Protože boj se zdejšími invazními strašáky bolševníkem velkolepým je těžký, jde ovšem vyhrát. Křídlatka a zlatobýl ale dosud jen vítězí! (fh)

PODPORUJÍ NÁS:

PRESTIŽNÍ ZAKÁZKA Z VÁCLAVSKÉHO NÁMĚSTÍ

Plzeňské záchrané stanici živočichů Dobrovolného ekologického spolku ochrana ptactva (DESOP) se dostalo velké pocty, když si u ní Národní muzeum Praha objednalo reálné hnízdo pro čápa bílého do připravované nové zoologické expozice v hlavní budově na Václavském náměstí.

Před konečnou montáží na místě v první červencové dekádě museli jeho realizátoři sebrat a upravit hlavní stavební prvky, vyrobit nosnou konstrukci, veškerý použitý materiál odvézt k hlubokému zmrazení z důvodu likvidace hmyzu, roztočů a plísni. Tohoto úkolu a zcela zdarma se ujal Mrazírny, a. s., Dyšina. Proces trval deset dnů a teplota byla nastavena na minus 27 °C.

Součástí hnízda jsou vycpaniny samce a samice čápa bílého vítajících se při střídání v sezení na snůšce. (uk)

Jubilejní Setkání u pramene Střely Příjemný den mezi přáteli pod Prachometským vrchem

Letos se už po desáté sešli před začátkem léta u pramene Střely v Prachometech na Toužimsku obdivovatelé tohoto kousku západních Čech. Aby se po roce opět ve zdraví setkali, pověděli si, co se za rok změnilo a je v jejich životech nového, vypili si s přáteli pohár dobrého piva, prošli se po naučné stezce pod Prachometským vrchem, zaspívali si trampské písničky. Zakázaný není samozřejmě ani nějaký taneček...

V roce 2012, když mělo setkání premiéru, bylo záměrem pořadatelů – tehdy Klubu českých turistů, Sdružení přátel Zoologické a botanické zahrady města Plzně IRIS a Města Toužim – položit zde, u pramínku řeky, která protéká jak Karlovarským, tak Plzeňským krajem, základy ke každoročnímu setkávání turistů a přátel přírody ze západních Čech. Organizovaní turisté uspořádali do místa hvězdicový pochod, z Plzně jich přijel celý autobus. Oba kraje reprezentovali členové jejich vedení zodpovědní za životní prostředí a zemědělství.

Další ročníky už byly střídavější. Původní záměr připomíná především environmentální naučná stezka o ceny připravovaná Sdružením IRIS. Pravda, jubilejní ročník byl opět spojen se setkáním turistů plzeňské oblasti, ale jinak, obdobně jako v předešlých letech, to bylo především setkání přátel, místních usedlíků, lidí, kteří mají rádi tento kraj. „Popravdě řečeno, ani nic jiného nechceme,“ říká jeden z aktivních organizátorů akce Bohuslav Bob Prchal. „Jsme rádi, že se můžeme sejít v takové přátelské atmosféře, prožít zde příjemný den. V místech, kdy došlo prakticky k celkové obměně obyvatelstva, kde si lidé dlouhá léta zvykali na nový domov a tradice se tu teprve znovu vytvářejí, není tohle všechno zrovna málo!“ (fh)

Prezentace jako barometr zájmu

V posledních letech se Zoologická a botanická zahrada města Plzně pravidelně prezentuje koncem června v Janovicích nad Úhlavou. Jaký je o stánek zájem a jaké je o zahradě mezi účastníky letní slavnosti povědomí? Na to jsme se zeptali Heleny SMOLÍKOVÉ, která zde plzeňský svět zvířat a rostlin zastupovala.

Stánek plzeňské zoologické a botanické zahrady je umístěn ve středu dění janovických pouťových slavností. Téměř ihned po jeho instalaci, přicházejí převážně děti s rodiči: „Těšili jsme se na vás, že zde opět budete, na novinky ze zoo i na hry a soutěže,“ začínala obvykle komunikace. Letošní stánek doprovázel „kamarád tučňák“ a děti si ho malovaly, aby nebyl sám. Výstava přibližně šedesáti tučňáků se uskuteční v místní knihovně. Stánek každoročně doprovázejí též různé sportovní soutěže. Přesto, že je janovická pouť bohatá na aktivity a činnosti, máme u našeho stanoviště stále plno. Děti soutěží, plní environmentální úkoly a rodiče se ptají na možnosti návštěv, jak pomoci finančně zoo, na novinky a nebo sdělují vlastní zážitky a pocity z návštěvy zoologické a botanické zahrady.

Jaké je pro vás, externí lektorku Environmentálního centra Lüftnerka, reprezentovat jeden z nejnavštěvovanějších a nejobdivovanějších turistických cílů v Plzeňském kraji?

Na janovickou pouť se každoročně ráda vracím i se svými dětmi, které mi ochotně ve stánku pomáhají a často odvrátí svou přítomností ostrych těch nejmenších. Je mi ctí a jsem vděčná za to, že mohu být součástí týmu, který seznamuje s aktivitami, možnostmi pomoci a novinkami z plzeňské zoologické a botanické zahrady. A to nejen jedenkrát do roka při janovické pouti, ale mnohem častěji při různých akcích pořádaných v areálu zahrady i při dalších příležitostech. (rd)

Foto Helena Smolíková

Šumavu chrání již 30 let národní park Konec vojenské poválečné historie pohoří

Šumava letos oslavuje třicetiny existence národního parku. Jeho vyhlášení trvalo pouhý rok. A to se týkalo o území s rozlehlým vojenským výcvikovým prostorem a širokým přísně střeženým pohraničním pásmem! Pamětníci se shodují, že pokud by se nebylo podařilo prosadit národní park hned v období těsně navazující na epochální politické a společenské změny, později by se to už nepodařilo. Zvítězily by jiné zájmy. V roce 1990 jejich nositelé ještě nebyli zformováni, nestačili si vytvořit silné lobistické zázemí. I tak první ředitel Národního parku Šumava Milan Skolek vzpomíná: „Rozhodnutím o zbourání tehdejších rot Pohraniční stráže na Plešném jezeře a na jezeře Laka jsem zřejmě upadl v nemilost řady vlivných lidí. V těchto jedinech z nejceněnějších lokalit parku měla vzniknout jakási rehabilitační centra, stavby z hlediska ochrany území zcela nepřipustné.“ Třicetiletá cesta parku k současnosti, zklidněná a poměrně stabilizovaná, nebyla jednoduchá, přímočará, rozhodně ne bezkonfliktní. Ne vše se povedlo, nebyla imunní vůči chybám a omylům – odborným i personálním. Důležité však bylo a stále je to prvotní: vyhlášení jeho existence před 30 lety. I po více než čtvrtstoletí patří všem jeho otcům zakladatelům velké poděkování a uznání. Nebýt tohoto zásadního rozhodnutí, současní praporečníci ochrany a směřování Šumavy by si vykládali své představy maximálně na shromážděních podobně smýšlejících nebo na nic řešících ekologických demonstracích. Převládajícím zájmem by totiž nebyla příroda, ale tvrdý turistický byznys. (fh)

Pětiletí veřejných Brd

Vedle šumavského výročí má letos malé jubileum také Chráněná krajinná oblast Brdy – stále nejmladší CHKO u nás. Vyhlášena byla 1. ledna 2016 na 345 km², které spadají do dvou krajů – Středočeského a Plzeňského.

S návrhem proměnit Brdy v národní park přišla skupina poslanců Sněmovny již v roce 1921. Nebyl však přijat a v roce 1926 naopak vláda ČR rozhodla ve východní části pohoří o zřízení dělostřelecké střelnice; z ní vznikl v padesátých letech minulého století rozlehlý vojenský újezd. Převážná část Brd včetně jejich perly – Pádrských rybníků – se tak stala na mnoho let veřejnosti nepřístupná. To se po roce 2016 zásadně změnilo, neboť otevření Brd turistům a cykloturistům bylo už součástí koncepčních úvah o nové chráněné krajinné oblasti. (zh)

Dlouho je ukřývala plachost

V první dekádě května porodila samice rysa červeno-černého dvě mláďata. Samice je zkušená matka, proto je ošetřovatelé kontrolovali jen vizuálně a odchovu nechali volný průběh. Poprvé malá koťata podrobili kontrole a zvážili ve třech týdnech, kdy nadešel i čas prvního odčervení. Obě malá šelmy jsou samci a od počátku prospívají velmi dobře. Ve třech týdnech života byla jejich hmotnost okolo tří čtvrté kilogramu. O deset dnů později při čipování to byl již jeden kilogram. (lv)

Překvapení ve výběhu skunků

„Koncem května jsme se začali trochu obávat o zdravotní stav samice skunka pruhovaného. Krmení sice mizelo, ale samice nebyla ve výběhu vidět. Do blízkosti nor jsme proto umístili několik fotopastí. Ty ji k naší velké radosti zachytily. K obavám o zdravotní stav zvířete tedy nebyl žádný důvod. Za několik málo týdnů ošetřovatelé hlásili, že je samice útočná a pokud jsou ve výběhu, tak jim vyhrožuje. Skunk je sice šelma malá a nemůže ublížit, ale zásah výměškem z pachových žláz by nechtěl na vlastní kůži nikdo zažít. Po výrazné změně v chování jsme srovnali několik fotografií a začali jsme tušit proč k tak výrazné změně došlo,“ vzpomíná zooložka Ing. Lenka Václavová a vysvětluje: „Bylo téměř jisté, že samice porodila a hlídá mláďata. Jelikož obývá přírodní noru, nebyla možná kontrola, nezbývalo než čekat...“

Potvrzení radostné události se ošetřovatelé dočkali před polovinou června, kdy mláďata začínala objevovat venkovní svět svého plzeňského domova a krátce vyšla před noru. Další jejich vycházky potvrdily, že se jich narodilo pět. (uz)

Na stravu si musí mláďata počkat

Před koncem června přišlo na svět 12. mládě kuandu obecného. „Březost byla na samici znát, takže byla expozice pravidelně kontrolována. Kuandové totiž rodí poměrně malá mláďata, která nechávají o samotě na bezpečném místě ve větvích,“ prozrazuje kurátorka šelem v Zoologické a botanické zahradě města Plzně Ing. Lenka Václavová a pokračuje: „Matka krmí mládě v dlouhých časových intervalech, o to však vydatněji. Naše samice je dobrá máma a s odchovy nemá problémy. Malí kuandové velmi rychle nabírají na váze. Pro ilustraci druhý den po porodu měl malý sameček hmotnost 360 gramů. Ač se rodí pokrytí zrzavou srstí a malinkými bodlínkami, ta se velice brzy mění za bodliny, jimiž jsou dospělci s výjimkou výrazného měkkého nosu kompletně pokryti,“ představila šelmičku L. Václavová. (uz)

ČERVNOVÝ SNĚHULÁK

Mláďata elegantních černobílých gueréz angolských se rodí sněhově bílá. V ošetřovatelské zoologické hantýrce se proto pro ně vžil označení „sněhuláci“. „Sněhulák“ v plzeňské zoo se narodil počátkem června, čímž se zdejší skupina těchto primátů rozrostla na šest jedinců.

Do péče o nový přírůstek se vedle matky od prvního dne aktivně zapojila rovněž čtyřadvacetiletá samice Víki, babička malé samičky. Ta přivedla na svět celou desítku mláďat. Větším překvapením však byl pro ošetřovatele zájem jejího staršího sourozence – dvouletého samce. Z počátku mládě nosil vzorně na břichu, ovšem po chvíli se k němu začal chovat značně nevybíravě, takže musela zakročit matka. Toto jeho chování se několikrát opakovalo.

Černobílého vzezření dospělců dosahují mladá zvířata před dovršením čtvrtého měsíce života.

Guerézy angolské jsou velmi vzácná zvířata – jejich populace v evropských zoologických zahradách čítá necelé tři desítky exemplářů. Plzeňská zoologická a botanická zahrada patří společně se Safari Parkem ve Dvoře Králové k tradičním a zároveň nejúspěšnějším chovatelům tohoto taxonu vůbec. (vs)

Foto 2x Kateřina Misíková

Velké stěhování u antilop

Na přelomu června a července na doporučení evropského koordinátora chovu antilop kudu velkých odjela jedna chovná samice z plzeňské zoo do zoo v německém Osnabrücku. Naopak na západ Čech směřoval transport dvou samic rovněž z německých zoo v Krefeldu a Hamburku.

Kudu velký je největší antilopa chovaná Zoologickou a botanickou zahradou města Plzně a třetí největší antilopou vůbec. Doma je v jižní a východní Africe. Samci mají typické mohutné zakroucené rohy, samice jsou bezrohé. S mláďaty žijí v přírodě v malých stádech. Samci se k nim připojují pouze v době páření. Žijí se okusováním listů a kůry keřů a spásáním bylinné vegetace. Hnědošedá barva a bílé pruhování je chrání před zraky predátorů. Díky dlouhým nohám dokáží velmi rychle běžet a skákat. (zz)

DALŠÍ PRVENSTVÍ POD LOCHOTÍNEM

Plzeňská zoo získala jako jediná v ČR pár velmi vzácných promyk bažinných, což je největší druh žijících mangust. Tělo měří přibližně 60 cm, společně s ocasem to může být klidně až metr. Relativně dlouhá srst je červenohnědá, hnědá, případně až černé barvy. Podle zooložky Ing. Lenky Václavové si je mohou návštěvníci velice dobře prohlédnout. Určitě se jim nebudou schovávat, neboť se rády předvádějí. Do zoo přicestoval dospělý pár promyk před koncem června z privátního chovu v Německu. „V Evropě nejsou téměř vůbec chované. Návštěvník tak uvidí raritu,“ prozradila L. Václavová. Zároveň dodala, že se jedná o největší z promyk žijících na světě. Jejich hmotnost je až pět kilogramů. „Oproti běžně známým mangustám a surikatám, které mají okolo kila, jsou toto opravdu velká zvířata.“ Plzeňská zoologická a botanická zahrada chová více druhů těchto malých šelem.

Život promyk bažinných je spojen s vodními toky a plochami a mokřady. Obývají výhradně subsaharskou část Afriky. Jako šelmy se žijí hlavně vodními živočichy, ale jsou v podstatě všežravci. Zajímavou techniku používají k lovu ptáků. Lehnou si na záda a vystrčí velmi světle růžově zbarvený anální otvor. Když se k němu přiblíží nějaký opeřenec, šelma zaútočí. Jedná se o zvíře s převážně soumráchnou a noční aktivitou.

(kola)

Foto 2x Kateřina Misíková

Ovíječ maskovaný opět v páru

Koncem roku 2019 získala plzeňská zoologická a botanická zahrada nový druh malé indonéské šelmy – ovíječe maskovaného. Pár pocházel ze soukromého chovu. Krátce po příjezdu žel samice uhynula. Vzhledem k tomu, že zvířátko přes jeho impozantní vzhled není v evropských zahradách rozšířené, nebylo získat náhradu jednoduché. Jedinou zoo, kde bylo možné samici pořídit, byl polský Zamosz. Zde pro změnu uhynul v jednom ze tří chovných párů samec. „Uvedená zoo nám byla ochotna nadbytečné zvíře přenechat, ale do jednání o transportu přišla další vlna covidu, dlouhé lockdowny a s tím velká nejistota. Čekání na novou samici tak skončilo až 28. června, kdy jsme ji převzali v Zoo Praha, kam dorazila s transportem dalších zvířat,“ vypráví její příběh kurátorka šelem Ing. Lenka Václavová.

Taxonomickým zařazením jde sice o malou šelmu, dorůstá ale poměrně úctyhodných rozměrů: Délka těla s ocasem přesahuje jeden metr a hmotnost se pohybuje okolo sedmi kilogramů.

(uz)

Foto Kristýna Rothová

Miniatura mezi antilopami

Africký kopytník dikdik Kirkův je jednou z nejmenších antilop na světě. V dospělosti se pohybuje jeho hmotnost od čtyř do sedmi kilogramů. Je velmi plachý. Žije se převážně listy a pupeny keřů a stromů. Je dokonale přizpůsoben životu v suchých oblastech. Většinou tvoří páry, nikoli velká stáda.

Na příchod dikdiků se začala plzeňská zoo připravovat úpravou expozice v areálu afrických zvířat už koncem roku 2020. Původní únorový transport zvířat oddálila protikoronavirová opatření až na červen. Prvním dovezeným dikdikem se stal sameček z polské zoo Zamosz. Původně měl přijet s partnerkou, ovšem vzhledem k odkladům v přepravě bohužel příslibená samička uhynula. Přesto, že v různých evropských zoo žijí dikdici obvykle v samčích dvojicích, plzeňští chovatelé by je rádi představili návštěvníkům v přirozeném páru. Rozhodující bude ovšem slovo evropské koordinátorky chovu.

(uz)

PO DESETELETÉM PŮSTU

Před polovinou července se narodilo jelenům wapiti kalifornským dlouho očekávané mládě – sameček. Jedná se o nejmenší poddruh jelena wapiti pocházejícího ze severoamerické Kalifornie. Jeho nyní již stabilní populace pochází zřejmě z jediného páru zachráněného tamním farmářem v polovině 18. století.

Zoo Plzeň chová tato zvířata od roku 2002. V roce 2017 uhynula ve věku 21 let poslední laň z původního stádečka. Dva roky tak byli v expozici pouze samci. V roce 2019 se rozhodl Tierpark Berlín v rámci přestavby areálu k ukončení chovu tohoto poddruhu. Tři samci a tři samice přijeli v listopadu do Plzně. Zahrada se tak stala poslední evropskou zoo, kde se tato zvířata chovají.

(uz)

Mládě kapybary.

Stavy zvětšila mlád'ata

V jihoamerickém výběhu přišla na svět v posledním červencovém týdnu kapybaří dvojčata. Pro jejich matku původem ze zoo v Mnichově to byli první živě narození potomci. Od začátku byla velmi ostražitá a malé kapybary ukrývala v křovinách jejich rozlehlého výběhu. Po několika dnech se uklidnila a přivedla je do objektu, kde mají největší žijící hlodavci k dispozici dva boxy a bazén. V současné době tvoří skupinu kapybar vodních tři dospělé samice, samec, samička narozená loni a letošní dvojčata.

Současné stádo největšího evropského savce – zubra – je nejpočetnější v historii plzeňské zoo. Postarala se o to samička narozená počátkem srpna. Jde o poněkud nezvyklý termín, protože většina z jejich šesti sourozenců přišla na svět v květnu nebo na podzim. Zubří stádo tvoří pětadvacetiletá samice Cvarka, samec Arbo, další samice a tři její potomci.

Mládě zubra evropského.

Foto 4x Kateřina Misíková

Z HNÍZDA PŘÍMO DO VODY

Létavky obecné – žáby z jihovýchodní a východní Asie – začala Zoologická a botanická zahrada města Plzně chovat letos v dubnu v expozici Filipíny. Ve stromovém terariu naproti krokodýlům filipínským je umístěna jedna chovná skupina, druhá je pak v chovatelském zázemí.

Zbarvení létavek je velmi variabilní s převahou odstínů hnědé, žlutohnědé či červenohnědé. Barevná různorodost je dána prostředím a velikostí areálu rozšíření. Aktivita žab je noční, během noci vyhledávají potravu (drobný hmyz) a v období rozmnožování partnera. Samice následně staví nad vodní hladinou pěnové hnízdo, v němž je až několik stovek vajíček. Ta se během přibližně čtyř dnů přemění v pulce, kteří vypadávají z hnízda přímo do vody. Zde se živí vodními rostlinami, mrtvými živočichy a uhynulými pulci vlastního druhu. Po cirka sedmi týdnech začne přebíhat přeměna (metamorfóza) v žábu.

První pářící se páry (amplexus) začali pozorovat ošetřovatelé asi po dvou měsících. První pěnové hnízdo nad vodní plochou našli v polovině července v expozici Filipíny. Z technických důvodů je přemístili do chovatelského zázemí. Zde začali po čtyřech dnech vypadávat do vody pulci. Ti dostávají několikrát denně drobné krmivo pro rybí plůdek a vločkové krmivo pro ryby.

(uh)

Čeká ji striktní dieta!

Před polovinou srpna se stala plzeňská zoo novým domovem pro jednorroční samičku pandy červené odchované v polské Lodži. Cestu mezi městy zvládla bez problémů, přijímá dobře potravu, i když si vybírá nejsladší a nejlepší sousta z nabízeného krmení. Jenže dlouho tomu tak nebude, protože pandy mají poměrně striktní dietu. Projevují se u nich totiž sklony k tloustnutí, ale hlavně k vysoké kazivosti zubů.

Samička zatím obývá vnitřní prostory a box, do nově rekonstruovaného výběhu a k samci – legendárnímu Nepálovi – se pravděpodobně dostane až koncem září.

(ul)

OD ZÁPADU OTEVÍRÁ ČESKÝ KRAS KOUKOLOVA HORA

Krajina a příroda Plzeňského kraje určitě není fád-ní. Je příjemně zvlněná, řeky tečou v hlubokých údolích, Kralovicko nabízí obraz rovinaté zemědělské oblasti, naopak při státní hranici se tyčí hory. Málo zde není ani rybníků. Kdo by je chtěl přece jen ve větší koncentraci, má možnost se vydat jen pár kilometrů do sousedního Jihočeského kraje na Blatensko. Vykročení na východ pro změnu naservíruje krasové a stepní území. Směrem od západu začíná hned za Zdicemi Koukolovou horou. Stačí sjet z dálnice a pokračovat silničkou do Slavíků a Koněprus. A právě do krasu se tentokrát vydáme.

Sotva vyjede plzeňský rychlík ze Zdic dále na Prahu, nad kolejemi se začnou prudce zdvíhat zalesněné svahy. Taková je Koukolova hora od severu, z říčního údolí Litavky, dnes důležitého silničního a železničního koridoru. Jako opravdová hora vyhlíží ani ne 500 m vysoký kopec z nejvýše položené části Zdic – z Hroudy. Mohutněji, než je jejich skutečná nadmořská výška, se ovšem zdají všechna návrší v Českém krasu. Některá vytvářejí dokonce zdání podhorské krajiny. A takový dojem budí též některé zdejší vesničky.

Od námi zvolené silnice je na Koukolovu horu výšlap relativně nejsnazší. I když bude stát nějakou energii, půjde o první kontakt s krasem. Ovšem Chráněná krajinná oblast Český kras začíná až o něco dále.

Kopec je tvořen ostrovem vápence spodního devonu. V nadmořské výšce kolem 455 metrů se v něm nacházejí jeskyně patřící mezi nejvýše položené v Českém krasu. Ta s názvem Pod kapličkou v opuštěném lomu pod vrcholem je dlouhá asi 55 metrů. Při výstupu na vrchol mineme řadu výjimečných a vzácných rostlin – ostatně jako všude, kde tvoří podloží vápenec. Jen louky už nejsou tak vegetačně pestré, jako bývaly. Schází jim kosení nebo pastva. Nízkostébelné druhy vystřídaly trávy vysoké. A tím ubylo na stráních slunomilné rostlinstvo.

Ani tady nechybějí výsadby borovice černé. Nepůvodního stromu, s nímž se zrovna v Českém krasu ochraňují těžko smířují. A to přesto, že přibližně před sto lety vystřídala tento u nás nepůvodní druh ještě horší: Tím byl tmovnik akát vytvářející rozlehlé akátiny patřící jen tomuto keři až stromu, poněvadž žádná další vegetace pod ním neroste. Podle počtu uschlých stromů, zejména na prudkých a skalnatých stráních s omezeným vodním režimem, minulé suché roky zřejmě výskyt borovice černé v Českém krasu citelně zredukovaly.

Koukolova hora může být i výchozím místem pro pěší výlet ke Koněpruským jeskyním. Využít lze naučnou stezku vedoucí po zeleně značené turistické trase se začátkem ve Slavíkách a směřující na Kotýz. Tato národní přírodní památka se nachází již v chráněné krajinné oblasti, přibližně jeden kilometr západně od Koněpruských jeskyní. Se svými jedenácti hektary zahrnuje pouze malou část vrchu Kotýz. Jeho jihovýchodní část je dnes odštěpena velkolomem Čertovy schody. S jeho existencí se prostě musíme v této části Českého krasu smířit. Ostatně nebýt vápencových lomů mezi Kotýzem a návrším Zlatého koně, kdoví jestli bychom jezdili na výlety do Koněpruských jeskyní. Ale nepředbíhejme... Národní přírodní památka chrání soubor krasových jevů, vzácných rostlinných a živočišných společenstev silurských a devonských vápenců. Dále jsou to fragmenty dealpinského boru, dřínové

Kodský mlýn – dříve technický unikát, dnes rekreační chalupa a dominanta osady uprostřed rezervace, kam nevede ani silnice.

Chráněné rostliny lilie zlatohlavá a oměj vlcí mor.

a habrové doubravy. Kotýzské vápence vynikají velkou čistotou. Jsou pozůstatkem korálového útesu, který byl v mělkém a teplém moři ideálním životním prostorem pro mořské živočichy. Vápence proto obsahují velké množství zkamenělin. V NPP Kotýz se nacházejí také význačné a turisticky atraktivní geologické útvary. Jedná se zejména o Axamitovu bránu. Nalézá se v západní části pod vrcholem svahu a jde o největší skalní bránu v Českém krasu. Nazvána byla na počest archeologa Jana Axamita, který v okolí vedl výzkumy na začátku 20. století.

Hlavní vzácností xerothermních trávníků (pokrývají suchá a teplá stanoviště) na západě a jihozápadě Kotýzu je travina kavyl Ivanův. Bohatě jsou na lokalitě zastoupeni bezobratlí a ptáci.

Sousední Koněpruské jeskyně – kulturní památka ČR – snad není ani třeba představovat. Zejména z východní části Plzeňského kraje se sem jezdí na rodinné a školní výlety. Takže jen několik základních údajů: Jsou nejdelším jeskynním systémem v Čechách. Jedná se o rozsáhlý třípatrový jeskynní prostor v devonských vápencích s výškovým rozdílem mezi jednotlivými patry asi 70 m. Nejdříve bylo objeveno v roce 1950 střední patro jeskyní, a to zcela náhodou při odstřelu v místním lomu. Zpřístupněny byly z větší části v roce 1959. Nepřístupné je stále spodní podlaží. Místní zvláštností jsou tzv. Koněpruské růžice obsahující opál. Koněpruské

jeskyně dokládají dávné osídlení krajiny nad Berounkou. Nalezené kosti staré asi 45 000 let prokazatelně patřily *Homo sapiens sapiens*.

Jen v několika kilometrech vzdálené další národní přírodní rezervaci – Koda – je na 530 ha koncentrováno vše, co zdejší jedinečná krasová a stepní oblast nabízí. Je zde na 50 jeskyní, z toho několik s archeologickými nálezy. Nechybějí hluboké rokle, krasové vývěry vody, horniny obsahují velké množství živočišných zkamenělin. Také je zdejší příroda a její výtvořiny chráněny zákonem už od roku 1952. Geologické podloží tvoří zejména vápence, které vznikly ze schránek mořských živočichů před zhruba 400 miliony lety. Sladkovodní vápence neboli pěnovce či pramenné vápence se však vytvářejí i v současnosti. Nejvíce jsou zastoupeny v Císařské roklí a Údolí děsu.

Vydáte-li se do Kody ve správný čas, budou vás provázet v dubohabřinách chráněné lilie zlatohlavé a snad ještě vzácnější krémově zbarvený oměj vlcí mor. Druhovému jménu snad připomíná, že se v minulosti bylina používala k trávení vlků. Při troše štěstí můžete narazit též na kriticky ohrožený včelník rakouský. Lokalita je cenná rovněž z hlediska výskytu několika druhů vzácných mechorostů a hub. Na Tobolském vrchu při jihozápadním okraji chráněného území bylo nalezeno 17 druhů rovnokřídleho hmyzu včetně dvou vzácných druhů sarančat.

Zatímco Koněpruské jeskyně vydávají svědectví o prehistorickém osídlení, bývalý Kodský mlýn je důkazem toho, jak naši předci dokázali umně využít všeho, co jim příroda nabízela a přitom s ní žili ve vzácném smíru. Postaven byl na samém počátku 17. stol. Pro pohon dvou mlýnských kol využíval podzemní krasový pramen, tzv. vyvěračku. Její stálá teplota 11 °C umožňovala celoroční provoz, protože voda v nádrži nezamrzala. Mlýn byl funkční do roku 1934. Technické řešení – dvě mlýnská kola nad sebou, kdy voda padala z obrovské výšky do přírodně vytvořené jámy – bylo oceněno na Československé národopisné výstavě v roce 1895. Dochovaný funkční model je uložený v Národním zemědělském muzeu v zámku Kačina. (kola)

Foto František Hykeš

Na malém území a ještě v izolaci

Dvojčata velmi vzácného levharta čínského se narodila 9. června. Od poloviny července jsou to Chen (samička) a Chang (sameček). Jejich hmotnost v den křtu byla dva a půl a tři kilogramy, prospívají velmi dobře. Při narození to bylo 1,2 a 1,6 kilogramu. Jména jim vybral 1. náměstek primátora města Plzně Mgr. Roman Zarzycký. Miluje šelmy, ty v plzeňské obzvlášť.

U takové mimořádné chvíle nemohl proto chybět. Návštěvníkům se mladí levharti představili ve výběhu o několik týdnů později. Ven vycházejí především po ránu nebo večer.

Tři a půlletá matka Tika, jež přišla do Plzně v roce 2019 z polského Krakova, byla prvoroďčka. Podle zooložky Ing. Lenky Václavové se však o mláďata stará velmi pečlivě. Pro ošetřovatele to bylo milým překvapením, protože samice často první odchovy nezvládají. Otcem je teprve dvouletý samec Amadu, kterého získala plzeňská zoo v červenci 2020 z rakouského Haagu. Koťata zůstávají s matkou do 1,5 roku věku.

„Levhart čínský patří mezi nejkritičtější ohrožené poddruhy zvířat na světě. Je jedním ze vzácných endemitů, poněvadž se vyskytuje jen ve východní části Číny,“ prozradil při křtu ředitel zoologické a botanické zahrady Ing. Jiří Trávníček. „Populace levharta čínského je nejenže malá, ale navíc fragmentovaná – šelmy přežívají v několika od sebe vzdálených přírodních rezervacích. Ve volné přírodě žije mezi 170 až 300 jedinci, v zoo 47, z toho 39 v evropských zahradách.“

V době křtu bylo hlavní potravou mláďat ještě mateřské mléko. „Brzy ale začnou ochutnávat i rodičovskou stravu. Samice dostává v asi dvoukilogramových porcích hovězí a skopové, králíky a slepice. Mláďata si z jejího začnou už brzy ukusovat a zároveň budou stále sát mateřské mléko. To bude trvat asi půl roku. Plynule tak přejdou na masitou stravu,“ rozpovídala se zooložka Ing. L. Václavová.

K chovu levhartů čínských se plzeňská zoo vrátila v roce 2019, poslední mláďata odchovála před deseti lety. Dále zahrada představuje ještě levharty sněžné čili irbisy. Těch je po světě výrazně více.

(zh)

Foto 2x Kateřina Míšíková

První na cestě k třicítce

Letošní mládě velblouda dvouhrbého se narodilo počátkem března sedmileté samici Kayle. Je to její třetí potomek. Otcem je devatenáctiletý Mulisák – jeho je to již deváté mládě. V současné době je plzeňské stádo velbloudů pětičlenné. Jsou v něm čtyři samice a samec.

Mládě pokřtil v polovině června jménem Nayla radní města Plzně Ing. Vlastimil Gola. Nayla je 21. zdejším odchovaným velbloudem.

(mv)

Panda k Vánocům, pohlázení k jedenáctinám

Foto Alena Voráčková

Zvířátko pod stromečkem, nikoliv živé, ani plyšové, ale v podobě certifikátu stvrzujícího, že je kmotrem zvířete v Zoologické a botanické zahradě města Plzně našla mezi dárky o Vánocích 2020, ostatně jako řada dalších takto obdarovaných, také Alena Havlová. Darovala ji ho nejlepší kamarádka její babičky Ing. Jaroslava Maříková. Přes zálibu ve zvířatech našly společnou řeč i ony dvě. „Jakkmile jsem rozpoznala, že Alenka tihne ke zvířátkům, začala jsem ji v tom podporovat a její zálibu rozvíjet. Většinou je to mezi námi před jejím svátkem nebo narozeninami tak, že si vybere nějakou encyklopedii o zvířatech a ode mne ji dostane jako dárek,“ rozhovoří se paní Maříková, sama velká obdivovatelka zvířat. Medviďat Honzika a Elišky, ještě, když ji v péči známého tvůrce televizních večerníčků Václava Chaloupka, byla skoro lidskou

mámou. Často za nimi jezdila na scénářistovu hájovnu v Kozelském polesí. Z několika příhod, které s nimi zažila, jí nejvíce utkvěla v paměti následující: „Šli jsme na obvyklou procházku do lesa. Václav ještě něco dodělával, takže jsem s nimi vyšla sama. Za chvíli se mi rozvázala tkanička u boty a já ji chtěla zavázat. Jakkmile jsem se sehnula, medviďata se začala dožadovat, abych je nesla na zádech. Vůbec jsem netušila, že je má Václav tak naučené. Každé mělo asi šedesát kilo. Naštěstí za krátko za námi přišel Vašek a nedorozumění skončilo. Ale byla tehdy ve mne docela malá dušička. I když mě následně uklidňoval: Chvilí by se s tebou váleli a dožadovali se svého, ale snad by je to brzo omrzelo. A tehdy mi poradil: V obdobných případech jim nabídní lokty. Začnou je žužlat a dají pokoj. Myslím, že jsem tím později zažehnala několik vypjatých situací...“ Jako starostka centrálního plzeňského obvodu projevovale J. Maříková svůj vztah ke zvířatům též vztahem k potřebám zoologické a botanické zahrady. Známosti s jejím ředitelem využila k jedinečnému narozeninovému dárku pro Alenku. Mohla si pohladit pandu. Sice ne tu, již je kmotrem, ale její preparát v pracovně Ing. Jiřího Trávníčka. I to byl pro ni velký zážitek. Měla ho dostat v den 11. narozenin, ale právě dělala přijímací zkoušky do primy na osmileté gymnázium. O to větší to bylo těšení. A jako bonus si prohlédla ještě Království jedu s odborným výkladem jednoho z ošetřovatelů, nakrmila velbloudí mládě a tehdy ještě trojici žiraf. Než jsme k nim došli, prozradila: „Kromě pandy červené, která je mým nejoblíbenějším zvířetem, mám moc ráda hady, vůbec se jich nebojím a s chutí si je pohladím nebo nechám pověsit kolem krku. Doma sice chovám jen morče, ale kdyby rodiče dovolili, měla bych určitě i další zvířata.“ Otázkami na ošetřovatele prokázala, že toho o zvířecím světě ví už opravdu hodně a její zájem o něj je vážný.

(hy)

CHYBÍ JENOM LEMUR RUDOČELÝ

Lemur běločelý (bělohavý) z rodu *Eulemur* má výraznou pohlavní dvojbarevnost. Samice je jednobarvá, tmavá; samec je světlejší a má výrazné bílé čelo. Je to ohrožený druh ze severu Madagaskaru dožívající se asi 30 let. Plzeňský chov byl zahájen v roce 2011 příchodem samce Heika. Letos je mu 16 let. S první partnerkou nikdy neodchovali mládě, proto loni došlo k její výměně. Čtyřletá Stefana se stala matkou 28. dubna. Porodila samečku. V Evropě tohoto lemura chová kolem 50 zoologických zahrad.

Mládě, které je plzeňským prvoodchovem, pokřtila počátkem července členka Rady Plzeňského kraje JUDr. Marcela Krejsová. Vybrala pro něj známé lemuří jméno Jelímán.

V pavilonu Madagaskar Zoologické a botanické zahrady města Plzně lze aktuálně napočítat u pěti druhů lemuru sedm mláďat. Z celé zdejší kolekce čítající 11 forem pravých lemuru se tak dosud nerozmnožil už jen lemur rudočelý.

(mv)

Foto Jaroslav Vogeltanz

OPOŽDĚNÉ PŘEDSTAVENÍ

Po dlouhém čekání žije vedle samce tygra ussurijského Tibera (*9. 7. 2012) znovu také samice. Jmenuje se Milashki, pochází z anglické zoo ve Woburnu a do Plzně byla přivezena v prosinci 2020. Je narozená v září 2015, takže je věkem k samci ideální. Vzhledem k uzavření zahrady kvůli koronakrizi a modernizaci výběhu byla představena až v červnu.

Modernizace venkovní části expozice po osmnácti letech provozu přinesla zpevnění svahu, nové odpůdkové terasy pro tygry a nové výsadby a výsevy.

Expozici otevřel a čestným kmotrem tygřice se stal 1. náměstek primátora města Plzně Mgr. Roman Zarzycký.

Od otevření tygří expozice pod statkem Lüftnerka v roce 2003 zde postupně žila samice Tsamara a vystřídal se čtyři různí samci – Mauglis, Uchi, Bajkal a Tiber. Mláďata se narodila v letech 2005 (dvě samice) a 2011 (tři samci).

Tygři se v zoo dožívají věku kolem 17 až 18 let, vzácně i přesáhnou hranici 20 let. Tygr ussurijský je největší kočkovitou šelmou světa. Ve volné přírodě jich žije kolem 500 a v zoo na 1 000. (ut)

Foto Kateřina Míšková

Zájezd s narozeninovým překvapením

„V pražské zoologické zahradě jsme už na kolektivní návštěvě byli, v plzeňské ještě ne. To musíme, až pomine její uzavření z důvodu proticovidových opatření, rychle napravit.“ A poněvadž mezi základní organizací Českého svazu ochránců přírody v Tachově a Zoologickou a botanickou zahradou města Plzně trvá už hezkou řádku let spolupráce – organizace např. pomáhá s distribucí IRISu, vlóni se podílela na Slavnostech babího léta, čekal na účastníky zájezdu VIP program: Komentovaná prohlídka zahrady, setkání s ošetřovateli, krmení žiraf a nosorožců. „Nadšení jsme byli hned u šimpanzů. Ošetřovatel, který nám o nich povídal, byl výborný. Vykládal moc hezky o své práci. Z jeho slov bylo zřejmé, jak ji má rád,“ svěří se organizátorka zájezdu Ilona Gonová. Také ošetřovateli Tomáši Krbečkovi za jeho improvizovanou přednášku u zasklené ubikace šimpanzů všichni poděkovali. Magistr Petr Křížek má zase nezapomenutelný zážitek z Království jedu. Od ošetřovatele Miroslava Dohnala dostal hadí jedový zub. Jako pedagog tachovského gymnázia jím obohatí sbírku zvířecích artefaktů a hned po prázdninách ho využije při výuce. Už se slyší: Studenti, takto vypadá jedový zub jednoho z nejedovatějších hadů světa...

Určitě největší zážitek však čekal v zoo na Magdalénu Milbachovou. Den po návštěvě jí bylo 19 let a rodiče jí přichystali nevšední a nezapomenutelný dárek. Maminka napsala: „Protože to u vás milujeme a zahradu navštěvujeme několikrát ročně, líbí se nám kmotrovství zvířat, moc rádi bychom nechali předat certifikát o adopci zvířátka dceři přímo u vás.“ Nakonec se rozhodli přispět symbolickou adopcí na chov třech myší nilských (3 x 500 Kč) a tamarína bělohubého (5 000 Kč). Překvapená oslavenkyně nejenže dostala dárek v předvečer narozenin za potlesku účastníků zájezdu přímo v zoo, ale ještě měla možnost si obě zvířátka prohlédnout. (fh)

Oslavenkyně Magdaléna Milbachová s kmotrovským certifikátem před expozicí opičky tamarína bělohubého.

Foto Jiří Krupička

Z lavic do lavic

Součástí soutěží před koncem školního roku bylo i poznávání léčivých bylin.

Stejně jako v loňském roce začaly také letos doprovodné víkendové a sváteční akce v Zoologické a botanické zahradě města Plzně kvůli protikoronavirovým opatřením se značným zpožděním. Úvodním programem se tak stalo až vítání léta a poslední červnovou sobotu na něj navazující loučení se školou. Ačkoliv se programový blok Budiž léto pochváleno konal podle kalendáře ještě na konci jara, vládl mu tropické teploty. Naopak skutečné léto jimi určitě nepřekypovalo. Zatímco pohádkové a zvířecí postavy na naučné stezce se z kostýmů vysílci nemohly, pro děti, které se rozhodly soutěžit o Květinovou princezničku nebo prince, byla připravena i koupel v bazénku.

Program Adie školo, hurá na prázdniny byl vzhledem ke covidovým úpravám školní docházky i letos poněkud symbolický. Nicméně co do počtu soutěžících patřil letošní ročník k nejnavštěvenějším. Velkému zájmu se těšila především soutěžní naučná stezka, která děti obrazně řečeno přenesla ze školních lavic přímo do víru prázdninových zážitků, prázdninového poznávání. Aby je obdobná stezka za dva měsíce naopak zase do školních lavic usadila. (eš)

Foto František Hykeš

Dříve než člověkem byla asi rybou

„V minulém životě jsem musela asi být ryba,“ říká o sobě Alena Voráčková, dlouholetá sekretářka ředitele Zoologické a botanické zahrady města Plzně, ale hlavně vášnivá potápěčka a úspěšná podvodní fotografka. „Už jako malé dítě jsem sedávala u jezírka na zahradě a fascinovaně sledovala, co se děje „tam dole“. Občas jsem tam sice nechtěně skončila hlavou napřed, to mě ale od mého bádání neodradilo,“ vypráví.

Žába, kterou možná zachrání teraristé

Mantela zlatá (*Mantella aurantiaca*) je madagaskarská drobná žabka dosahující velikosti do třech centimetrů, tamní endemit. Žije jen na velmi malém území ostrova v pandánových lesích (podle převažujících dřevin). Teraristé ze specializované expozice Akva tera v Palackého ulici ji chovají po několikaleté přestávce čtvrtým rokem a podařilo se jim ji rozmnožit. Před koncem srpna se v teráriu pohybovalo již 15 malých žabek a přibližně 40 pulců čekalo na metamorfózu (přeměnu). Ve snůšce bývá až 80 vajíček. Celá čeleď mantelovitých je barevností, způsobem chování, především rozmnožováním, velmi podobná známým jihoamerickým pralesničkám. Životní cyklus mantel zlatých začíná na suchých místech. Přibližně za týden jsou vajíčka ve fázi, kdy jsou pulci připraveni na vykulení. Nastává období dešťů a srážky je spláchnou do vodních nádrží, kde žáby dokončují svůj vývoj. První tři měsíce jsou hnědě zbarvené, teprve potom se vybarvují jako dospělci, jejich kůže získává zlatavý až červený odstín.

Hlavní terarista expozice Jiří Doxanský neskrývá radost z odchovu, nazývá ho unikátním. Hned vysvětluje proč: „Žába je podle Mezinárodního svazu ochránců přírody považována za kriticky ohrožený taxon. Nechci být prorokem desivých vizí, ale předpokládá se, že vzhledem k izolovanému a nepočetnému výskytu mantel zlatých v přírodě půjde o další druh, o jehož přežití rozhodnou chovy v lidské péči. Po světě je jich dost, ale žáby se v nich musí rozmnožovat. Jak jsme se přesvědčili, není to až tak jednoduché. Potřebují „zasušení“ a potom asi tříměsíční chladné období s teplotou kolem šestnácti stupňů, po němž následuje teplejší perioda. Jde sice o madagaskarskou žabu, ale žije v horách s drsnějším klimatem. Pro tyto specifické životní podmínky je nechováme v expoziční části, bylo by jim tam horko, ale v chovatelském zázemí,“ přidává J. Doxanský ještě důležitou informaci pro návštěvníky Akva tera. „Ale pralesničky uvidí.“

(Právě v den, kdy vznikl tento článek, se objevila na internetu informace, že Madagaskar zažívá jako první země na světě hladomor způsobený klimatickou změnou. Podle OSN jsou v jeho důsledku desítky tisíc lidí vystaveny „katastrofálnímu nedostatku“ jídla a potravinové nouzi. Ve svých důsledcích to vyvolá ještě intenzivnější tlak na torza tamní přírody.) (d-h)

Foto Jiří Doxanský

Foto David Šmíd

Na nápad udělat si potápěčský kurz ji přivedla kamarádka, která to chtěla vyzkoušet. Ale nakonec se chytila ona. „Potápěčskou licenci mám,“ světuje se, „od roku 1998, kdy mi bylo 23 let a od té doby můj zájem pobývat pod vodou nijak neslabne. Svět ticha, jeho klid, pastelové barvy, magické světlo a samozřejmě jeho obyvatelé se mi moc líbili, a tak jsem se velice brzy začala shánět po nějakém fotoaparátu, abych mohla své zážitky z vody vynést ven, pro své suchozemské kamarády.“

Fotografické začátky Aleny Voráčkové sahají již do ledna 1999, kdy s vypůjčeným kinofilmovým kompaktem pořídila pár záběrů v Rudém moři. Byla pak majitelkou dvou kinofilmových přístrojů, ale i kultovního obojživelného Nikonose. „Fotit pod vodou na kinofilm a s omezenými možnostmi objektivů, které byly velice drahé, bylo těžké a neuspokojující. Vážněji jsem se proto začala podvodním focením zabývat až s nástupem dostupnějších digitálních aparátů koncem roku 2003, kdy jsem „potopila“ svůj první „digitál“. Začátkem roku 2009 jsem přešla na digitální zrcadlovku Canon 400D, se kterou jsem brázdila vody pět let. V současné době fotím kompaktem Canon G7X s pouzdem Meikon a Olympusem PEN-8 s makro objektivem 30 mm v pouzdře Ikelite. Velice důležitou součástí mého vybavení jsou také blesky a světla, bez nichž by fotografovat pod vodou v devadesáti procentech vůbec nešlo,“ představuje svoje vybavení A. Voráčková.

Jak prozrazuje, ráda fotí ve sladkých vodách, většinu ponorů má právě v Česku. „Postupem času už pro mne není důležitá hloubka nebo velikost vodní plochy, ale druh života, který zde mohu zdokumentovat a pozorovat. Jsem zkrátka více fotograf a obdivovatel přírody, než lovec hloubek,“ přiznává. „Překrásná jsou rakouská jezera a řeky, lomy v Německu nebo unikátní hor-

ské řeky ve Švýcarsku. Z moří se mi moc líbí Norské, které jsem navštívila již pětkrát. Dále jsem se potápěla několikrát v již zmiňovaném Rudém moři, v Černém moři, v Atlantiku a samozřejmě v různých oblastech Středozemního moře,“ vyjmenovává místa podvodních výletů.

Náhoda ji přivedla i k focení takřkajíc uměleckému – ženy pod vodou se staly tématem jedné z jejich výstav. V roce 2016 se konala v plzeňském Novém divadle. Několik let spolupracuje také s plzeňskými akvabelami, či Zoologickou a botanickou zahradou města Plzně. V největším z akvárií České řeky se zúčastnila v roce 2008 otevření této expozice jako podvodní fotograf „vodní víly“. Ve vodě o teplotě pouhých 10 °C ji bravurně ztvárnila akvabela Jitka Šimsová. Do České řeky se od té doby potopila A. Voráčková již mnohokrát. Ať už za účelem její údržby, dokumentace nových přírůstků, či jen pro potěšení návštěvníků při různých akcích.

S postupem let začala Alena Voráčková díky svému širšímu portfoliu a zkušenostem s publikační činností. Nejprve si osahala terén v potápěčském časopise Oceán. Později psala třeba pro časopisy Naše příroda, Příroda, Koktejl, Květy nebo Miminko. Články o přírodě pod hladinou publikuje i ve čtvrtletníku IRIS. Naposledy to bylo v jeho minulém čísle. V současné době spolupracuje úzce již druhým rokem s časopisem Český rybář.

„Psaní článků o přírodě a využití fotografií pro mne znamená víc, než řada úspěchů v potápěčských soutěžích v ČR ale také v zahraničí, jichž jsem dosáhla,“ možná překvapí svými současnými prioritami. „Také mě baví výstavy, i když je to pro mne hodně náročné. Do zhruba tří let plánuji další. Celkově čtvrtou a druhou v prostorách plzeňské zoologické a botanické zahrady,“ poodhalí plány žena, která možná dříve než člověkem byla rybou. (rd)

Nevyčítejme dětem prolézačky a všem právo na občerstvení bez fronty

Rozvoz IRISu do jeho jednotlivých distribučních míst v Plzeňském a Karlovarském kraji je výbornou příležitostí pro zpětnou vazbu. Partneři na městských úřadech, v knihovnách a dalších institucích obvykle nešetří chválou na plzeňskou zoologickou a botanickou zahradu, svěřují se se zážitky z poslední prohlídky, srovnávají s jinou navštívenou zoo. Při letní rozvážce však byli partneři, a to zejména v knihovnách, kritičtější. Polemizovali se způsobem, jímž se popisovalo, jak v době coronavirové uzavěry zoologické zahrady lidem chyběly, jak s nimi byla veřejnost solidární, jak jim pomáhala. Ne, že by nesouhlasili s tím, že tomu tak bylo. Jen měli pocit, že právě v této těžké době měly zoologické zahrady, a to obecně, nejen ta plzeňská, zdůrazňovat jejich genofondový význam pro zachování dnes již řady silně ohrožených živočišných druhů nebo zvířat v přírodě již vyhubených. V Plzni je to třeba tygr usurijský a lev berberský, abychom jmenovali exempláře, které žádný návštěvník nemine. Podle nich víceméně zcela rezignovaly na zdůrazňování jejich zásadní ochranné role v nejohroženějších územích světa – v jihovýchodní Asii, na Madagaskaru, v jihoamerické Amazonii, na vzdělávací úlohu zoo a že jsou často místem prvního styku dětí s přírodou.

Někteří z partnerů vyjadřovali názor, že toto moderní poslání zoo je třeba neustále zdůrazňovat jakožto hlavní a zásadní argument proti názorům volajícím po zákazu zoologických zahrad. S odůvodněním, že jsou to z dnešního ochranného a etického hlediska zařízení morálně nepřijatelná a nepatřičná. A tyto hlasy se právě

v tomto čase znovu rozezněly. Často a hlasitě. Někteří ve svých názorech šli ještě dál: Neskrývali obavy, zda různé nabídky poukázek na kosmetické a pedikérské zkrášlení zvířat – samozřejmě v marketinkové nadsázce, či různé bilboardové reklamní slogany vybízející k návštěvě zoo jen nenahrály části veřejnosti stavící se proti existenci zoo, neboť jsou to stejně jen místa zejména pro rozptýlení a masové pobavení. A zábavu poskytují živí tvorové držení v nesvobodě.

Je určitě milé a povzbudivé, že přátelé zoologické a botanické zahrady, její spolupracovníci spojení s ní prostřednictvím časopisu IRIS takto uvažovali a sdíleli s ní přání. Stejně tak milé a povzbudivé byly projevy solidarity široké veřejnosti ve vrcholící „době koronavirové“. I proto možná zdánlivě vyčnívaly nad připomínáním, opakováním a zdůrazňováním každodenních úkolů moderních zoologických zahrad. Zahrad III. tisíciletí a nikoliv archaických zaměřovaných zoo s životním prostorem zvířat tři kroky vpřed, tři kroky vzad. Opravdu to nejsou zábavné parky, kam se o víkendech valí davy návštěvníků bez většího zájmu o jejich obsah. A že zde na děti čekají prolézačky, dětské koutky, herní prvky a na všechny dostatek míst s občerstvením – to je jen servis a komfort dle požadavků doby nutný respektovat. Je to základní úcta k návštěvníkům, kteří se prostřednictvím vstupného podílejí na chovu vzácných zvířat, na ochranných aktivitách zoo.

Ing. František Hykeš,
vedoucí redaktor časopisu IRIS

Foto František Hykeš

◀ Vystoupení ošetřovatele zoo na nějaké akci je vždy vítané a je jejím obohacením. Nejinak tomu bylo v polovině srpna v Těních na okraji Brd při II. ročníku Dne s přírodou. Terarista Mgr. František Jůna přítomným představil přírodu ostrova Madagaskar. Lemuři ale hlavní roli nehráli, vždyť zajímavých živočichů zasluhujících ochrany je zde mnohem víc. Plných devět z deseti zdejších rostlinných a živočišných druhů se nevyskytuje už nikde jinde na Zemi! Na snímku ukazuje ošetřovatel madagaskarskou bankovku s vyobrazením bagru, jakožto symbolu industrializace a moderního směřování ostrova.

ČTYŘEM SUMCŮM UŽ BYLO I VELKÉ AKVÁRIUM TĚSNÉ

Od roku 2008 je součástí statku Lüftnerka Česká řeka. Právě ona dotvořila výjimečný komplex pro zábavu, odpočinek a poučení. Největší obdiv – a nejen rybářů, ale všech návštěvníků – patřil čtveřici statných sumců v hlavním akváriu. Jednomu v základní rybí barvě a třem albínům. Od poloviny prázdnin se zde však návštěvníci setkají jen se dvěma. Na důvod jsme se zeptali hlavního ošetřovatele na České řece Michala SOUKUPA.

„Důvod byl jediný: Sumci jsou rybí predátoři a jak přibývali na velikosti, likvidovali všechny druhy ryb, které jsme v hlavním akváriu znázorňujícím biotopové rybník, chovali a představovali návštěvníkům. Když jsme albíny před lety dostali, měřili mezi devadesáti a pětadevadesáti centimetry. Nyní měl jeden metr čtyřicet a druhý ještě o deset centimetrů více. Pro zajímavost – přirozeně vybarvený kus má bez dvaceti centimetrů dva metry. Při polovičním stavu už nebudou ostatní ryby pod takovým potravním tlakem jako tomu bylo dosud.“

Na základě navázané spolupráce s územním svazem Plzeň Českého rybářského svazu byli dva bílí sumci převezeni do sádek v Tisové na Sokolovsku, kde se je rybáři pokusí rozmnožit. Výměnou dostala zoologická a botanická zahrada amury. Tí však neputovali do České řeky, ale do vodních příkopů u nosorožců a gepardů.

(hš)

Foto Alena Voráčková

Letošek je vyhlášen Českým svazem ochránců přírody (ČSOP) Rokem vážek. Krom toho, že jsou vážky krásné a pozoruhodné, jsou také symbolem zachovalých vodních ploch a mokřadů. Míst, kterých je v přírodě méně, než by jich mělo být. V odborných kruzích jsou vážky nazývány dětmi slunce. To proto, že až na výjimky milují prosluněné vodní plochy, nejvíce je jich vidět poletovat za horkého slunného dne.

Letošní rok patří dětem slunce

S botanikem Přemyslem Tájkem tentokráte o vážkách

Foto Jeroným Tájek

Uznávanými znalci vážek jsou v západních Čechách manželé Mgr. Pavla a Mgr. Přemysl Tájkové, pracovníci Správy Chráněné krajinné oblasti Slavkovský les.

Vy jste profesí botanik, manželka je ornitoložka. Jak jste se dostali k vážkám?

Jejich životu, pozorování a mapování se věnujeme od roku 2010. Je to náš koníček a také další přírodovědné zaměření zároveň. Celkem se vyskytují na našem území pouze v 74 druzích, takže není zase tak složité naučit se je určovat. Jen pro srovnání – v rostlinné říši jde u nás o tisíce druhů. Určit některé brouky znamená nutně prozkoumat jejich vnitřní orgány, zatímco jednotlivé druhy vážek se dají poměrně spolehlivě poznat i podle digitální fotografie. Díky tomu a samozřejmě též vzhledem ke kráse vážek, v poslední době roste zájem o tuto skupinu hmyzu. Rovněž se zvyšuje počet lidí, jež se jí systematicky věnují, tedy vážkařů neboli odonatologů. Profesně se oba často pohybujeme po mokřadech Slavkovského lesa a je fajn znát, jaká vážka kolem nás právě proletěla.

Poznáte spolehlivě všech 74 druhů?

Ano, i když ne všechny druhy žijící na území ČR jsme už měli to štěstí vidět. Je několik druhů, které jsou vázány na jiné oblasti našeho státu, na specifická místa, jsou vzácné.

A jak bohatý je na vážky Slavkovský les?

V roce 2019 vyšla v rámci Mariánskolázeňských monografií publikace Motýli a vážky Mariánskolázeňska. Jsme jejími autory a uvádíme v ní 45 zde žijících vážek. Zájmové území sice nezahrnuje celý Slavkovský les, ale rozhodně jeho podstatnou a charakteristickou část.

A je Slavkovský les na vážky spíše bohatší nebo chudší?

Řekl bych, že spíše bohatší. A mám tým na mysli i celý Karlovarský kraj. Nechybějí zde hezké rybníky, významně jsou zastoupena rašeliníště s tůňkami, velice vhodným místem pro život řady vzácných druhů vážek jsou zatopené těžební prostory a pískovny. Na umělé vodní plochy, vesměs rybníky, je dnes ve střední Evropě vázána naprostá většina vážek.

Přidám následující srovnání: Před několika lety jsme mapovali výskyt vážek na Klatovsku. Vzhledem k vysokému počtu tamních rybníků jsme se na práci těšili. Vraceli jsme se ale zklamání. Krajina sice hezká, ovšem druhová bohatost nízká. Zdejší rybníky jsou totiž intenzivně využívány, hnojené, převažujícím faktorem je produkce ryb. Uvažte, že v současných rybnících je patnáctkrát vyšší výťažnost ryb než byla za dob Jakuba Krčína! To vážkám vůbec neprospívá.

U motýlů víme, že jich dnes v přírodě žije oproti 90. letům minulého století polovina. Důvodů tak výrazného poklesu je více, především je to ale uniformace a intenzifikace našeho zemědělství. U vážek je jasné, že jejich počty závisí nejen od dostatku vodních ploch, ale také jejich kvality. Vyhovují jim osluněné rybníčky a další vodní nádrže ponechané

přírodě, obvykle tedy odlehle, s bohatou pobřežní vegetací i vegetací plovoucích rostlin. Naopak v přerybněných rybnících bez vegetace s neustále zakalenou vodou dokáže přežít jen několik málo nejběžnějších druhů. My sice obdivujeme létavé stádium vážek, ale převážná část jejich života – rok až tři – představuje larvální období. A právě pro ně jsou nezbytné podmínky, které jsem uvedl. Na Karlovarsku, konkrétně především ve Slavkovském lese, na Tepelsku a Bočovsku, je pro malé osídlení a další faktory, stále mají.

A nějaké vzácné nebo zajímavé druhy se zde vyskytují?

V roce 2015 byla objevena na Kladských rašelinách v jediném exempláři klínatka západní. Druh charakteristický pro jihozápadní Evropu. Vzhledem k tomu, že žije také v Bavorsku a nedaleko našich hranic, lze očekávat, že se časem objeví početněji rovněž v západních Čechách. Je pravděpodobné, že v souvislosti s globálním oteplováním se u nás budou vyskytovat i další druhy.

Klínatka západní je u nás vzácná s ohledem na její celkové geografické rozšíření. Jiným příkladem je ale třeba lesklice skvrnitá. Je vedena v Červeném seznamu a její přítomnost v západních Čechách je velmi ojedinělá. Na Mariánskolázeňsku byla zjištěna na jediné lokalitě nedaleko Sklář. Velmi vzácná je rovněž vážka běloústá. Je velice náročná na prostředí a tomu odpovídá i počet míst, kde se vyskytuje. Naštěstí žije na jednom rybníce u Krásna a její početnost je tak vysoká, že jsme pro ni dokázali lokalitu vyhlásit v roce 2017 jako přírodní památku.

Děkují za rozhovor. František Hykeš
Foto Jiří Šindelář

Domestikované, ale přesto divoké

Od loňského roku je součástí prostorného výběhu afrických kopytníků zhruba dvacetičlenné hejno perliček. Jejich typické volání je slyšet téměř neustále. Byly dovezeny ze zoo ve Dvoře Králové. Jde o domestikovanou formu těchto afrických hrabavých ptáků v původní modré barvě. Letos na jaře snesly samice vajíčka. Z provozních důvodů byla přemístěna do inkubátoru, kde se z nich vylíhlo několik desítek mláďat.

Perlička kropenatá je známá též pod názvy perlička obecná nebo štetcovitá. Domestikovaná forma perličky kropenaté se nazývá perlička domácí.

Ptáček dorůstá velikosti 53 až 63 cm a jeho hmotnost je průměrně 1,3 kg. Má zavalité tělo, nápadně malou, neopeřenou hlavu s přílbicí, krátký ocas a krátká zakulacená křídla. Opeření je černé, bílé skvrnitě, hlava a strany krku jsou modré, přílbice žlutohnědá a zobák červený se žlutým koncem.

Výzkum mechaniky pohybu perliček prozradil, že podobným způsobem se v druhohorách pohybovali také teropodní dinosauři.

Představovaný ptáček žije v savanách, na obhospodařované půdě a v dalších typech teplých, sušších, otevřených krajín s rozptýleným porostem keřů a stromů. Areál rozšíření je téměř shodný se subsaharskou Afrikou. Izolovaně se vyskytuje také v severozápadním Maroku. Člověkem byl zavlečen i do jiných částí světa – např. na jih Francie nebo do oblasti Karibiku.

Žije v hejnech. Ta mimo hnízdní období čítají obvykle kolem 25 jedinců, ale na společných nocovištích mohou být až několikatisícová. Zdržuje se převážně na zemi. Při ohrožení upřednostňuje útěk před letem. Perliččí jídelníček je velmi pestrý: Živí se semeny, kořínky, travinami, plody, hlemýždi, pavouky, hmyzem, obojživelníky, ještěrkami, malými hady a savci. Po potravě často pátrá pomocí silných končetin. Rozhrabává jimi půdu podobně jako kur domácí. Naopak perličky jsou obživou malých a velkých šelem.

Hnízdo v podobě dobře skrytého doličku si buduje ptáček na zemi. V jedné snůšce pak bývá obvykle od šesti do dvanácti světlých vajec. Na jejich dvacet šesti až dvacet osmi denní inkubaci se podílí samotná samice. (Inkubace je tedy podstatně delší než u slepic.) Mláďata jsou schopna letu asi po 30 dnech.

Domestikaci perličky kropenaté vznikla perlička domácí. Její chov má poměrně dlouhou tradici. Staří Egypťané ji chovali pro maso a snad i vejce již kolem roku 1500 před naším letopočtem. O pět staletí později chovali perličky také Kartaginci, Féničané a obyvatelé Numidie, od nichž je kolem roku 450 př. n. l. získali Řekové. Podle řeckého mýtu zachyceného později v Ovidiových Proměnách se

jedná o sestru krále Meleagra z Kalydónu, které po jeho smrti proměnila bohyně Artemis v ptáky navěky ronící slzy žalu. Proto Řekové pojmenovali perličky Meleagris. Blíže skutečnosti je ale zřejmě vysvětlení, že se spíše jedná o zkomoleninu řeckého slova melanagris, tj. černobílý. Ať tak, či tak, Řekové chovali perličky při chrámech a používali je hlavně jako obětní zvířata.

Římané nazývali perličky podle Numidie numida a velmi rádi jedli jejich maso i vejce. Jednalo se o luxusní, drahé jídlo vyhrazené jen bohatým labužníkům, což dokládají Horatiovy satiry. Po roce 300 n. l. se zřejmě v upadající Římské říši perličky přestaly chovat, neboť mizí z obrazových a literárních pramenů.

Ve středověku nebyly v Evropě vůbec známy. O jejich znovuoživení se postarali Portugalci, kteří je v polovině 15. stol. dovezli ze západoafrické Guineje. Proto se v některých jazycích včetně angličtiny označují jako „guinejská drůbež“.

Perličky poskytují vynikající nahnědlá vejce, která mají nižší obsah cholesterolu než vejce slepic. Jelikož jsou obalena velmi silnou skořápkou, lze je dlouho skladovat – až šest měsíců. Roční snůška dosahuje od 120 do 150 vajec. U speciálně šlechtěných nosných perliček to může být ale až 200 vajíček. Chutné je i maso. Je málo tučné a má chuť jako bažantí.

Perličky jsou chovány pro svoji dekorativnost rovněž jako okrasní ptáci. Zahradě jsou velmi prospěšné, neboť ji dokážou zbavit kobylek, slimáků a dalších škůdců. Jejich většímu rozšíření brání nízký stupeň domestikace. Na rozdíl od slepic či krůt si zachovaly mnoho původních vlastností, pro něž je nelze chovat ve velkém. Známa je jejich toulavost. Rády opouštějí místo, kde jsou chovány, navštěvují okolní pozemky a vejce kladou do různých úkrytů (zanáší). Často nocují na stromech. Mláďata jsou značně choulostivá a silnější mráz škodí i dospělým ptákům. Perličky jsou také dosti hluché, ozývají se ráno, večer a před deštěm hlasitým, plechově znějícím krákoráním. Domestikované perličky se od divokých předků liší jen vyšší hmotností, někdy také zbarvením. Většinou se chovají v barvě divoce žijících ptáků. Existují ovšem také perličky smetanově zbarvené, bílé, strakaté nebo modré, neskvrnitě (tzv. levandulové). (zw)

Foto 2x Kateřina Misíková

Tomáše Webera, ošetřovatele žiraf NA PROHŘE S JIRKOU JEN VYDĚLAL

V začátcích chovu žiraf Rothschildových v plzeňské zoo tvořili jejich skupinu čtyři samci: Bořek, Jirka, Lex a Matýšek. Ten z nich byl nejslabší a hned první rok uhynul. Až do let dospívání nebyl s žirafí trojicí žádný problém. Pubertální pošuchování ovšem postupně přecházelo

mezi Jirkou a Bořkem v potyčky o dominantní postavení. Lex byl vzhledem k submisivní povaze mimo. Jejich pozice se několikrát proměnily, ale nakonec zvítězil Jirka, což se dalo vzhledem k jeho chování očekávat. Byl první u krmení, nic mu nešlo, byl zvědavý a nenechal se odstrčit.

V zimních měsících se sice sem tam projevil určitá agrese, ale toto chování jsme přičítali spíše reakci na stereotypní prostředí pavilonu. Jenže v zimě 2019 se situace vyhroutil. Jirka s Bořkem se začali mlátit krky, což způsobilo Bořkovi na boku tržnou ránu od růžku. Zranění nebylo nijak vážné, ale bylo signálem, že ti dva nemohou být do budoucna pohromadě. Pokaždé, když jsme se pokusili žirafí samce opět spojit v jednu trojici, spíš dříve než později, jsme se přesvědčili, že je to marná snaha. S vědomím, jaká je v evropských chovech žiraf převaha samců, jsme se začali s tímto stavem smířovat a předpokládali jsme, že je na hodně dlouho. Tím více nás překvapila a hlavně potěšila zpráva ze Safari Parku ve Dvoře Králové, že by se Bořek geneticky hodil do jejich nově vytvořené skupiny samců. Proti nebyl ani evropský koordinátor chovu, takže jsme se mohli připravovat na jeho přesun. Vzhledem k tomu, že od nás ještě nikdy žádná žirafa neodcházela, nechali jsme celý transport na odbornících z východočeské zoo. Pro samce přijeli se speciálním návesem pro přepravu právě těchto zvířat a výzbrojí zkušenostmi s převozem desítek žiraf.

Od zahájení chovu těchto kopytníků jsme u nich neměli žádné uspávání, natož transport, takže jsme rádi, že jsme ho díky kolegům ze Dvora Králové včetně jeho přípravy zvládli. Bořek prošel bez problémů mobilní blokační uličkou, nastoupil do přívěsu. Dobrá byla i cesta. To vše se událo osmého července, tři dny před jeho třináctými narozeninami. Ty už prožil v dosud nepoznaném – mezi žirafími samci. Na prohře s Jirkou tak jen vydělal. Což mu všichni samozřejmě přejeme. Kolegové se mi ptali, jak jsem se s ním po jednácti letech loučil. Odpovídal jsem jim: Při nakládce nebyl na nějaký sentiment a vzpomínání čas, to jsme koukali, aby vše klaplo. Určitá lítost na mne dosedla, když jsem četl na facebooku návštěvnické ohlasy. Ale, když jsem viděl to krásné prostředí, do něhož se Bořek přestěhoval, a uvědomil si, že tady žil prakticky v izolaci, lítost nad jeho odchodem není na místě. Už jsme se všichni ošetřovatelé žiraf domluvili, že se za ním pojedeme v září podívat. Již se těšíme. A potom se budeme těšit na zprávu, že je otcem žirafího mimina. (rd)

Koloběh života – aneb smrt patří k životu

BASK BYL JEDNÍM Z NEJLEPŠÍCH ŠIMPANZŮ V HISTORII JEJICH PLZEŇSKÉHO CHOVU

Monika Nováková, Tomáš Krbeček a Vojta Smolík, ošetřovatelé primátů

Bask se narodil v roce 1993 v Zoo Dvůr Králové nad Labem a do Plzně přicestoval jako sedmiletý dospívající samec v roce 2000. Během jeho zdejšího života se v šimpanzí skupině vyměnilo několik samic. Nejdelší trio tvořil se šimpanzicemi Zedonjou a Zizvou, které přijely v roce 2002 se svou matkou Zwart. Ta porodila v roce 2003 prvního Baskova potomka, samici Bamiu. Zwart uhynula téměř ve 40 letech v roce 2008.

Bask byl velice hodný a flegmatický samec. I přesto, že nikdy nebyl přirozeně vůdčí typ, mezi samicemi si pořádek sjednal pokaždé. Každý ošetřovatel šimpanzů ví, že je důležité, naučit se šimpanzí řeči. V ní byl zcela nejlepším učitelem. To, co pro návštěvníka vypadá v šimpanzí komunikaci jako hra, ošetřovatele často nenechává v klidu. Naopak to, co návštěvník vyhodnocuje jako konflikt, my vnímáme spíše jako hlasité ujasňování pravidel bez zranění.

Bask během života v Plzni neměl žádné zásadní zdravotní problémy. Maximálně nachlazení či nějaké ty oděrky po konfliktu se samicemi. Ty jsou ale mezi šimpanzi zcela normální; když tomu tak není – je něco v nepořádku. Během léta 2019 jsme ovšem začali pozorovat, že se Baskovo chování mění. Více odpočíval a stranil se skupiny. Samice tohoto stavu začaly rychle využívat a po nějakém čase si nárokovaly jeho krmnou dávku. V srpnu se začal projevovat nepatrný zdravotní problém v podobě občasného pokašlávání. Následně se však přidalo těžké dýchání a po konzultaci s veterinářem jsme došli k názoru, že musíme samce s podezřením na vážné onemocnění srdce veterinárně vyšetřit. Naše předtucha se potvrdila a Baskovi

byla následně naordinována odpovídající léčba. Jenže dostat do lidoopa hořké a trpké léky není zcela jednoduché. Zvláště, když se nesmí stát, že by tyto specifické medikamenty pozřel zdravý jedinec – tedy kdokoli ze zbytku skupiny. Naštěstí jsme podávání léků, jak se říká, vyčtyali, navíc Bask velice dobře spolupracoval. Zjištěný zdravotní stav byl i přes léčbu nevratný. Ovšem s vidinou prodloužení plnohodnotného života, nikoli však uzdravení. Jeho

srdce pracovalo na 20 procent. Lidskému pacientovi by zachránila život jediné transplantace srdce, což je v případě zvířat v zoo prakticky nemožné. Po konzultaci se zahraničními veterináři jsme zjistili, že se jedná o vývojovou vadu, která se u lidoopů, zvláště pak šimpanzů a goril, držených v lidské péči vyskytuje ve značné míře a většinou se začne projevovat v polovině jejich obvyklého věku, tedy kolem 25 let. Postihuje převážně samce, zřejmě kvůli jejich aktivnímu, temperamentnímu způsobu života. Bask i přesto žil s léky zcela normálně, až období jara a podzimu ho fyzicky unavovalo. Již jako nemocnému se mu narodil druhý potomek – samice Caila (*1. 1. 2020). Právě ona celou skupinu harmonicky sjednotila a my pozorovali jak všichni coby celek skvěle fungují. Ať v roli matky, otce či tetiček.

Bohužel 13. května 2021 Bask naposledy vydechl; zcela nečekaně a neohlášeně. Život ve skupině samozřejmě pokračuje dál. Šimpanzi se vzhledem k jejich živelnému způsobu života neuchylují k dlouhodobému truchlení, ačkoli si smrt samozřejmě uvědomují. Samice je schopná držet mrtvé mládě v náručí i několik dní. Jsou známe případy, kdy se na mrtvé dospělé zvíře chodili ostatní členové skupiny dívat, očichávali ho, popřípadě ho odtáhli. V šimpanzím životě ale není na dlouhé truchlení čas, skupina musí fungovat dál, jinak je ohrožena.

Bez nadsázky lze prohlásit, že v Baskovi odešel jeden z nejlepších šimpanzů, kterého kdy plzeňská zoo chovala.

Foto Kateřina Misíková

Baskovým nástupcem je čtyřiatřicetiletý samec

Text a foto Monika Nováková

Dne 12. srpna jsme přivezli do plzeňské zoologické zahrady nového chovného šimpanzího samce. Siri, jak se jmenuje, se narodil v roce 1987 v zoo ve Dvoře Králové nad Labem. Následně působil jako chovný samec v Ostravě a od roku 2008 dělal společnost samicím v polské zoo Krakov. Do Plzně byl doporučen evropským koordinátorem chovu šimpanzů ještě za života samce Baska, aby skupina fungovala přirozeně, to znamená s minimálně dvěma samci. Bohužel vzhledem ke covidové situaci se příjezd Siriho komplikoval a nestihl se před Baskovým úhynem.

Jako budoucí chovatelé jsme se jeli s novým samcem seznamovat již několik dní před plánovaným transportem do Plzně, aby pro něho ne-

bylo nové prostředí tolik stresující. Siriho transport probíhal klidně, do plzeňské zoo jsme dorazili ve večerních hodinách. Po vpuštění do venkovní klece si prošel nové prostory spojovací klece a následně byl umístěn v chovatelském zázemí, kde bude trávit čas než ho začneme seznamovat se samicemi. Vzhledem k tomu, že Siri je citlivější povahy, bude spojování probíhat pomalu. Zároveň bereme ohled na samici Cailu, starou necelé dva roky. Prozatím je samec v kontaktu s budoucími partnerkami přes sklo z venkovního výběhu. V následujících týdnech pak bude spojování probíhat přes mříž. O jeho průběhu vás budeme informovat prostřednictvím webových stránek zoo a čtvrtletníku IRIS.

Tábory pro takřka dvě stě dětí

Tradiční letní příměstské tábory při plzeňské zoologické a botanické zahradě se letos nesly v duchu oslav 95. výročí založení zoo. Děti se seznámily jak s její historií, tak současností. Bohužel také letošní ročník byl ovlivněn mimořádnými opatřeními v souvislosti s onemocněním covid. Hygienické podmínky byly oproti loňsku ještě přísnější – všichni účastníci museli splnit jednu z podmínek OTN (očkování/test/nemoc). To však neovlivnilo program připravený pro 186 táborníků, který byl opravdu velmi pestrý. Několik dnů strávili přímo v zoo, během komentované prohlídky se dozvěděli zajímavosti o zahradě samotné i chovaných zvířatech. Z čerstvých větviček upletli proutěné koule pro šimpanze a lvům vyrobili z krabic a nastřádané velblou-

dí zimní srstí hračky. Samozřejmě nechyběla ani tolik oblíbená a očekávaná návštěva zázemi u žiraf a nosorožců. V DinoParku se dětem obzvláště líbila letošní novinka, možnost zažít druhohorní hurikán na vlastní kůži. Výsledkem oprášeného tradičního batikování byly vydařené duhové spirály na tričkách, díky jimž se společně s výraznými zelenými šátky důvěry na výletech táborníci krásně poznali a vyjímali. V červenci to bylo Ekocentrum a záchraná stanice živočichů ve Spáleném Poříčí, s nimiž zoologická a botanická zahrada dlouhodobě spolupracuje. Při třetím běhu absolvovali táborníci exkurzi do Návštěvníckého centra a včelího výběhu na Srní. Cestu zpět zpestřila zastávka na Pastvině u Sušice. Jedná se o neověšenou přírodní zahradu, veřejný prostor, jediný

park a minizoo, zkrátka místo, které za návštěvu rozhodně stojí. Z dalšího programu lze uvést návštěvu mobilního planetária s projekcí výukových filmů, stopovačku kolem náměstí „Kudypa dál?“ připravenou Turistickým informačním centrem a také řadu retro her. Přírodniny nasbírané během procházek se hodily k výrobě lapačů zlých snů. Děti z třetího běhu se aktivně zapojily do Ochranářského dne, benefiční akce na podporu záchranných projektů, který se konal v zahradě před koncem prázdnin. Návštěvníky kreativně seznamovaly s nástrahami, kterým musejí čelit volně žijící ptáci a také s kampaní Evropské asociace zoo a akvárií Which fish (Kdyby ryby), jež se věnuje zejména problematice udržitelného rybolovu. (kl)

V KRÁLOVSTVÍ ROSTLIN IRIS

Ohrožené rostliny a jejich záchranná kultivace Plzeňská botanická zahrada nestojí stranou

J. Hanzlíčková

Jedním z hlavních úkolů botanických zahrad je celkové uchování biologické různorodosti (biodiverzity) a ochrana ohrožených druhů rostlin. Činí tak formou ex-situ, tedy zachováním genofonu na náhradním stanovišti v kultuře. Kolekce živých rostlin i semen v celosvětové síti botanických zahrad

tudíž tvoří pomyslnou Noemovu archu druhů pro případ náhlého vyhynutí nebo výrazného snížení početnosti populací druhu v přírodě. Důkladem významu takového typu pojistky je příklad přežití franklinie americké (*Franklinia alatamaha*). Tato dekorativní dřevina byla ve volné přírodě naposledy spatřena začátkem devatenáctého století. Příčina jejího vymizení není dosud s jistotou známa. Díky jediné sbírce semen a následné kultivaci v botanických zahradách se však podařilo druh uchovat až do dnešní doby. Podobné svědectví přináší i příběh plevelné traviny sveřepu špaldového (*Bromus bromoideus*). Poté, co byla pšenice špalda nahrazena jinými druhy a počalo se intenzifikovat zemědělství, byl druh na sedmdesát let považován za nezvěstný. V roce 2005 však jeden anglický botanik objevil sáček semen tohoto sveřepu. Ta i po dlouhém skladování vyklíčila, a tak byl díky tomuto nálezu druh zachráněn.

Ex-situ ochrana pro potenciální reintrodukcii však není jediným smyslem kultivace ohrožených druhů v botanických zahradách. Kolekce totiž také poskytují materiál pro výzkum, vzdělávání či zahradnictví, a tak nepřímo chrání rostliny v přirozených stanovištích.

Rozsáhlý genofond rostlin konzervuje rovněž plzeňská botanická zahrada. Sbírá čítá na tři tisíce genotypů a odrůd. Zvláštní pozornost je

Foto Přemysl Tájek

Vrba borůvkovitá

přikládána domácím ohroženým druhům uchovávaných v rámci semenné banky od roku 2019. Semena dobře uskladněná za nízkých teplot si zpravidla uchovávají po dlouhou dobu dobrou klíčivost a lze je proto do budoucna považovat jako prostředek pro posílení populací druhů na jejich přirozených stanovištích. Od roku 2009 se kolektiv zahrady rovněž věnuje konzervaci lokálních populací vybraných ohrožených druhů flóry západních Čech. Dlouhodobě tak udržuje ve sbírkách živé rostliny i semena zvláště

chráněných druhů jako jsou kriticky ohrožená a stále ustupující mochna duryňská (*Potentilla thuringiaca*), silně ohrožený hořec křížatý (*Gentiana cruciata*) nebo kriticky ohrožená, vzácná a ustupující vrba borůvkovitá (*Salix myrtilloides*). V kultuře je pěstován taktéž jednoletý jetel žihavý (*Trifolium striatum*). Ten sice není dle zákona zvláště chráněným druhem, ale podle mezinárodního Červeného seznamu patří mezi kriticky ohrožené taxony.

Druhovú ochrana ex-situ v rámci botanických zahrad a arboret však nebyla přes její nesporný význam dosud zahrnuta do právního rámce ČR. Tím pádem není prakticky podporována a uchovávaní, tím více repatriace (navracení) ohrožených druhů do přírody představují pro botanické zahrady poměrně velkou administrativní zátěž. Unie botanických zahrad proto momentálně usiluje v rámci politiky životního prostředí o změnu. Má-li být ochrana některého druhu komplexní, je nutné zajistit kromě uchování genofonu v kultuře také zachovu přirozeného biotopu dané rostliny. Jedině v něm se mohou druhy plně vyvíjet a s řadou dalších organismů pokračovat v přirozeném procesu evoluce. Druhovú ochrana je však u nás legislativně založena pouze na ochraně jedinců v chráněných územích.

Biotopová ochrana je plošně náročná na odpovídající management, avšak rostliny ovlivňuje vedle změny obhospodařování stanoviště a eutrofizace (přezásobení živinami) i přirozená sukcese (vývoj), k níž dochází spontánně. Nutné je proto soustředit pozornost nejen na jednotlivá stanoviště, nýbrž na celkové zachování přírodních biotopů, do nichž mohou existující populace migrovat a tím rozšiřovat svoji četnost.

Mgr. Johana Hanzlíčková, botanička
Zoologické a botanické zahrady města Plzně

Foto Kateřina Misíková

Obnovená Bečovská botanická zahrada: ZÁZRAK DOBROVOLNICTVÍ

Text a foto František Hykeš

Čím déle jsem se v Bečovské botanické zahradě procházel a více ji poznával, tím větší bylo moje nadšení. Evokovala ve mně zvláštní pocity už dlouho nepoznané blaženosti, až posvátného poklidu a noblesy. Jakoby na mne dýchla atmosféra filmových dvacátých a třicátých let minulého století. U rybníka napájeného náhonem z kolem protékající Teplé, jež je současně místem pro osvěžení i koupání a dá si jeho hladiny užívat také na lodičkách, mi začal mozek dokonce dva filmy promítat: Romantický a impresionisticky laděný Muška na motivy povídky Guye de Maupassanta a vančurovsky hořce lyrické Rozmarné léto s nezapomenutelným kouzelníkem Arnoštkem skvěle zahráným bohužel již zesnulým Jiřím Menzelem. Ano, právě zde na poklidné plovárně za městem byla vyřčena legendární a nesmrtelná hláška Tento způsob léta se mi zdá poněkud nešťastným. (Kdo oba filmy neviděl, nechť využije první příležitosti a shlédne je. A totéž platí o Bečovské botanické zahradě. Kdo ji ještě neobjevil, ať tak učiní ještě letos!)

Nevím jak dlouho, ale bylo to dlouho, co jsem stál na hrázi rybníka naprosto vnořen do okolní přírody. Cítil jsem se naprosto šťastný. Věděl jsem, že tato zahrada mě naprosto okouzila, zamiloval jsem se do ní na první pohled. A budu hledat každou příležitost se do ní vrátit. A to se seznámení uskutečnilo v docela ponurém podzimním dnu. Jak úchvatné to zde musí být v letním slunci, kdy mimo cestiček se všechno zelená a kvete! To teprve musí být nádherná...

Cestou již zpět ze zahrady jsem se zastavil u několika naučných tabulí z její historie. Tak vída, právě třicátá léta znamenala díky vynikajícímu zahradníkovi Janu Koditkovi s podporou hraběte Silva-Taroucy, zakladatele průhonického parku, její největší rozkvět. Takže její obnovitelé, i když ještě není zdaleka všechno hotovo, se snaží ji vrátit do pro ni nejlepší doby. A dokáže-li v návštěvníkovi, byť třeba ne v každém, vyvolat dokonce ducha těch časů, znamená to, že se jim do ní podařilo znovu vtělit i její tehdejší genius loci. Přestože je v mnohem jiná, než byla ta původní. Stejný není ani Bečov, ani lidé v něm.

Bečovská botanická zahrada je především o zážitcích a o atmosféře. Romantickou duši okouzlí a už ji nepustí. (A kousek romantiky má v srdci každý z nás. Jen je rozdílně velký.)

„Jsem rodilý Bečovák. Rodiče mě brali od malička do přírody, na hory, byli to velcí turisté, dokonce organizovaní. Často mi povídali o zdejší botanické zahradě. Jak kdysi vypadala, jak byla slavná a uznávaná. Můj nejlepší kamarád bydlel kousek od ní. Hráli jsme si v ní nikým nerušení na indiány. Byla to země nikoho. V páté třídě jsme spolu vyčistili studánku. Napsali jsme o tom sloh. Náš čin se líbil, dostali jsme i nějakou odměnu...“ Sedím nad dobrou kávou v prostorném venkovním posezení, který dotváří kolorit botanické zahrady a nabízí občerstvení jejím návštěvníkům. Tento příběh mi vypráví

její zachránce, současný ředitel, předseda základní organizace Českého svazu ochránců přírody Berkut Ing. Jiří Šindelář.

„Od malička jsem chtěl být kastelánem. Za to mohl hrad a zámek nad městem. I když v té době byl vším možným, jen ne turistickým lákadlem. Při prázdninové brigádě na zámku Kynžvart, to už jsem byl na gymnáziu a historie byla mým velkým koníčkem, mi tehdejší ředitel památkového ústavu v Plzni Drhovský, sám zahradní architekt, docela drsně řekl: Vyprdni se na historii a jdi studovat zahradní architekturu. Dal jsem na jeho slova. A právě při studiích v Lednici jsem se začal cíleně zajímat o minulost bečovské botanické zahrady. Hodně mě v tom podporovala a pomáhala jedna ze spolužaček, dnes moje manželka Naďa. Půjčovali jsme si odbornou literaturu a časopisy, ale informací bylo žalostně málo. Po studiích jsme objeli archivy a mozaika o její zaslé slávě se začala přece jen skládat. Ale abychom přemýšleli o jejím vzkříšení, to nás na přelomu tisíciletí ani nenapadlo. Ta troulalá myšlenka se zrodila až o pět let později. Místu hrozil definitivní zánik. Naštěstí se postupně neziskové organizaci podařilo odkoupit pozemky zahrady. Měli jsme už poměrně zavedenou projekční kancelář, kterou jsme v podstatě opustili... Ale síla nápadu a chuti zachránit bývalý bečovský skvost byla silnější.“

Jiří Šindelář se jal vyřizovat urgentní telefonát. Obdivně hledím na rybník, kde se dvě posádky v modře pruhovaných plavkách snaží vzájemně shodit do vody. A v duchu si skládám, v čem je tato zahrada oproti dalším botanickým zahradám jiná. Slovo jiná je dnes módním marketingovým slovem. Bečovská botanická zahrada je skutečně jiná: Je působivá a podmaní si vás nikoliv jednotlivostmi, ale jako celek. Je prostě více dílem zahradních architektů než botaniků. A je tomu dobře. Můžete si do ní vyjít na procházku, ale stejně tak se projít po

unikátní skalní stezce bioferatě, v létě se vykoupat v rybníce. Pozvat do ní přátele na snídani nebo na odpolední či večerní koncert...

Jako by J. Šindelář tušil, na co jsem celou dobu myslel, naváže: „Jediný, kdo se chtěl o botaniku starat, byl neziskový Berkut. Aby se stala jeho majetkem, nechtělo město, ani kraj. Takže při její obnově jsem musel často více než ochránář přemýšlet jako ekonom. Kde vezmeme na obnovu areálu peníze?! A byl tu nápad: Zahrada bude mít i rekreační rozměr. Budou se v ní konat různé akce. Budeme do ní zvat umělce, hudební skupiny. Samozřejmě takové, jež svým zaměřením do zdejšího decentního prostředí patří. Měli jsme v té době malé děti a zjišťovali jsme, že není v Bečově moc míst, kam se s nimi dá jít. Proč tedy neumístit v zahradě herní prvky. Usilovali jsme od začátku, aby botanická zahrada byla po hradu a zámku dalším místem, které lze návštěvníkům města nabídnout. Současně jsme chtěli, aby svým charakterem patřila i místním.“

Ne vždy pro své pojetí nacházel Jiří Šindelář mezi odbornou veřejností pochopení. Pro některé z kolegů nebyla Bečovská botanická zahrada plnohodnotná, dostatečně odborná a vědecká. Tím větší byla obnovitelova radost, když byla v roce 2014 přijata do Unie českých botanických zahrad. Ač je mezi ostatními stále jedinou takto velkou botanickou zahradou v ČR, která se musí sama financovat, stále se systematicky rozvíjí.

Z Bečova do Plzně jsem se místo po hlavní silnici vydal silničkami kroutícími se Tepelskou vrchovinou. Je plná zajímavé přírody, nespočetných výronů kyselek. Tomu odpovídá i síť naučných stezek. Některé vznikly přičiněním Berkutu, na dalších odborně spolupracoval. V roce 2014 získal Jiří Šindelář celorepublikovou cenu Grand prix Cena Ď (poděkování mecenášům a dobrodincům) a v roce 2015 bylo jeho organizační a realizační úsilí oceněno nejvyšším vyznamenáním Českého svazu ochránců přírody Svaz děkuje.

Proč by měla být příroda jen kulisou?

Již po páté se uskutečnil v II. polovině července u Drahotínského rybníka na severním Plzeňsku poněkud zvláštní dětský tábor. Jeho hlavními pořadateli jsou dobrovolní hasiči z Plzně-Skvrňan, ale programové zaměření je environmentální. Letošním tématem byl Les a život v něm. Garanty obsahu a jednotlivých lektorů je organizace k takové činnosti posláním předurčená – Sdružení přátel Zoologické a botanické zahrady města Plzně IRIS. Jak k takovému zaměření tábora, u něhož by se spíše očekával program hasičský, sportovní nebo technický, došlo, jsme se zeptali jeho hlavního vedoucího Vlastimila MALINY.

Foto Marek Grölmuss

Hlavní vedoucí
Vlastimil Malina.

Nápad se zrodil v době, kdy původní koncepce začala být nezajímavá a děti, ale hlavně vedoucí, cítili, že by to chtělo změnu. Osobně jsem člověk spjatý s přírodou. Přes turistiku, přes zahrádku. A v kolektivu vedoucích nejsem jediný. Táborová základna se nachází v lese, uprostřed přírody. Tak proč ji využívat jen jako kulisy?!

V prvním roce jste se vydali do světa za ohroženými a vzácnými zvířaty, další rok to byla opravdu specifická tematika – táborníci se celých čtrnáct dní dozvídali o životě včel, následovala voda a život v ní, loni to byl de facto astronomický tábor a letos byl na programu les a život v něm. Děti, které se zúčastnily všech pěti táborových ročníků, tak absolvovaly i malou letní přírodovědnou univerzitu.

Dá se to tak říct. Přitom si naplno užily táborového života, zaspotovaly si, setkaly se s ložskými přáteli, obohatily novým poznáním a zážitky. Myslím si, že to není málo. A v rámci odborného programu získaly podle věku ještě určité množství znalostí, které jim budou jen k dobru

Foto Jakub Racek

V náplni letošního tábora nemohla přirozeně chybět lesní pedagogika. Na programu v různé podobě byla dokonce dvakrát. Na snímku ji vede Ing. Pavel Šeřl z Lesů ČR.

a zůstanou jim do dalšího života. A že takové zaměření táborů děti baví, potvrzuje každoroční zájem, ale i vědomosti, které prokazují na konci jednotlivých přednášek, kdy je prostor pro otázky a diskusi.

O dalším táboře s každodenním environmentálním programem na bázi přednášek, setkání s předními odborníky v dané profesi a různými

odborně zaměřenými soutěžemi a hrami už v kraji nevím, je to ojedinělý počin.

Máte zřejmě pravdu. Jsme asi opravdu jediní. Mohl bych být hrdý hlavní vedoucí. Ale já se spíš ptám: Je to u problematiky, která je tak aktuální, tak životně důležitá, dobře?! Nemělo by podobně orientovaných táborů být podstatně víc?

Rozmlouval František Hykeš

Nepůvodní druh vzatý na milost

V herbáři něčím jedinečných rostlin západních Čech nemůže chybět ani „šumavská“ kejklička skvrnitá (*Mimulus guttatus*) z čeledi krtičníkovitých. Uvozovky před a za šumavská jsou namístě z více důvodů. Vytrvalá nevysoká, křehká bylina s nápadnými žlutými květy není u nás původní. Jejím domovem je Severní Amerika. Tento neofyt, což je odborně označení pro druhy k nám zavlečené v novověku, to je od konce 15. století, byl prvně na našem území zaznamenán ve středním Polabí roku 1853. V roce 1868 byl druh nalezen na Šumavě v okolí Železné Rudy. Právě tento nález je považován za počátek invaze v jihozápadních Čechách. A Šumava, jak západočeská, tak jihočeská, je významným nalezištěm kejkličky dodnes. V současnosti už je její zplaňování z kultury, jak prakticky vymizela z venkovských zahrad, vzácností a zejména podél vodních toků se šíří zcela samovolně bez přispění člověka.

Nejčastěji kejklička roste na mokřích polostinných stanovištích. Pokud se dostane na stále vlhkou jílovitou půdu, snese i plné slunce. Je choulolistivá na znečištěnou vodu. Vedle Šumavy se s ní

setkáme také v Krkonoších a Jizerských horách. V rámci Evropy není ČR zdaleka jedinou zemí, kde se vyskytuje.

Výtažek z květů nabízí Bachova květná terapie jako lék proti strachu, úzkosti a negativním emocím.

Autoři knihy Nepůvodní druhy fauny a flóry České republiky, vydané Českým svazem ochránců přírody v roce 2006, Jiří Milíkovský a Petr Stýblo hodnotí místo kejkličky skvrnité v naší přírodě následně: „Jeden z nepůvodních druhů, který pozitivně obohatil původní flóru ČR. Včlenil se do aluviálních (nivních) společenstev aniž vytlačuje původní druhy. Lze předpokládat, že se rostlina bude i nadále pomalu šířit na vlhkých stanovištích podél vodních toků. Obsazování dalších stanovišť se však v poslední době výrazně zpomalilo. Vzhledem k tomu, že kejklička skvrnitá nesnižuje diverzitu (různost) původních druhů a navíc je velmi dekorativní, doporučujeme nečinit žádná opatření vedoucí k její likvidaci.“ (zh)

Foto Romana Roučková

V zemi, kde slovo je smlouvou

NISHIKIGOI – jedna z nejváženějších a nejuctívanějších tradic

Text a foto Ing. Luděk Štěch

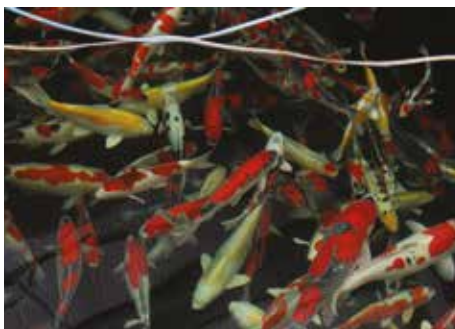
Japonsko je země divů, hor a krásné přírody. Jeden z mých snů, již od mládí, bylo dostat se sem a vidět plující drahokamy zahradních rybníčků vtělených do Nishikigoi (pestrobarevných kapří). Ti představují v posledních více než dvou stoletích jednu z nejváženějších a nejuctívanějších japonských tradic. Konečně se mi to časem podařilo a během posledních dvaceti let jsem Japonsko navštívil již osmadvacetkrát.

Krásna okolních hor překvapí už při cestě z Tokia shinkansenem (vysokorychlostní železnici, jejíž nejvyšší dosahovaná provozní rychlost je 320 km/hod.). Jsou provrtané množstvím tunelů, ze kterých mnohdy vyjedete do zcela jiného počasí, zejména v zimě. Konečnou stanicí pro milovníky koi kaprů je prefektura Niigata, oblast města Nagaoka a hlavně město Ojiya. Kopce plné krásných rovných kryptomérií (pro zemi typický jehličnatý strom) lemují říční údolí s osadami, v nichž je život úplně jiný, než o Japonsku všeobecně slyšíme. A právě tam je centrum chovu Nishikigoi, tam před staletími chovatelé magoi (normální konzumní kapr) založili nový směr rybářství, který se do současné doby rozšířil po celém světě. Niigata je oblast s vysokým množstvím srážek během celého roku, v zimě tam napadnou i dva až tři metry sněhu a v létě vydatné bouřkové deště doplňují případný nedostatek vody. Ideální podmínky pro výstavbu terasovitých rybníků v údolích, kde teče trvale voda – a nejen ta dešťová. Je zde též množství pramenů, které mají během celého roku stálou teplotu. Jsou tak jistotou pro zimní odchovny a letní produkci plůdku. Ve spojení s teplotou vody v létě kolem 25 až 30 °C je místo rájem pro dokonalý výsledek této staletími prověřené činnosti.

Z generace na generaci se předávají zkušenosti s chovem, jež se v posledních 50 letech rozvíjí stále rychleji a produkuje další a další barevné typy kaprů, po nichž lační Koikichi (milovníci koi, blázni do koi) na celém světě. Téměř všechny farmy jsou rodinné a většinou se specializují na jednu, či několik málo barevných variet koi. Tím mají zajištěnu stálou poptávku, neboť obchodníci potřebují mnoho typů a tudíž musí, aby dosáhli svého požadavku, navštívit několik rybích farem.

Pokud se člověk dostane do rodiny chovatele, je přijat jako její člen a prožije si každodenní práci kolem ryb, ale i běžný rodinný život; může si být jist, že má přátele na celý život a vrátí se do těchto končin jako domů.

Nishikigoi se dožívají vysokého věku, takže někteří jedinci přežívají dvě i tři generace svých chovatelů. Těm nejstarším se staví dokonce pomníky. Chovu koi je ve vesnicích jako jsou Kawaguchi, Yamakoshi, Yokowatashi... podřízeno téměř veškeré dění, ostatně Nishikigoi je velký symbol pro mnoho Japonců. Odvaha, síla, bojovnost, vytrvalost, mužnost... – to všechno je spojeno s brokáto-
vým kaprem již od samurajských dob. Pátého května se dokonce slaví svátek chlapců spojený s pouštěním plátěných draků v podobě Nishikigoi (Koinobori). A kdo je narozen v tento den, tomu je předurčen

úspěšný život. Člověk, který vyjede do Japonska hledat chovy zmiňovaných ryb, rozhodně nemine ve městě Ojiya jediné muzeum Nishikigoi na světě. Motivy s koi jsou ovšem taktéž na běžných městských zařízeních, jako jsou kanálové kryty, zábrany u přechodů pro chodce a dokonce rovněž podchody jsou ve tvaru koi. Prostě pastva pro oči všech, kdo jsou tady poprvé.

Niigata je ale proslavena nejen chovem koi. Vzhledem k uvedeným klimatickým podmínkám se zde pěstuje ta nejkvalitnější rýže v Japonsku (a pro mne i na celém světě). Nazývá se Koshihikari a je nejžádanější na přípravu sushi, je ovšem také nejdražší. Obě hlavní hospodářské činnosti v okolí města Ojiya tak plně využívají přírodní podmínky této vlhké oblasti Japonska.

Co uvidíte pouze tady, jsou býčí zápasy. Nelze si ovšem představovat španělskou koridu. Zdejší zápasy se provozují jako býčí sumo. V případě, že by mohlo dojít při souboji k poranění zvířat, je zápas ukončen. Mimo výše uvedené atrakce jsou tito býci chováni též jako zdroj populárního a žádaného masa pod označením Wagyuniku, tedy masa z plemene Wagyu.

Nishikigoi nejsou jen záležitostí Niigaty – i v ostatních koutech této krásné země můžeme vidět barevné kapry, kupříkladu, v chrámových komplexech, městských vodních kanálech a říčkách prakticky od Okinawy až po Hokkaidó. U některých rybníků s chovem koi můžeme spatřit také jiné zástupce japonské fauny jako makaky, tanuky, jeleny sika, ale rovněž ledňáčky, volavky a třeba i jedovatou japonskou zmiji (mamushi). Žab a hmyzu nepočítám. Ne vždy jsou však třeba makakové či tanuky u chovatelů koi oblíbeni, protože spolu s volavkami a orlovci patří k hlavním predátorům převážně menších koi. Je zde proto vidět mnoho rybníků, nad nimiž, nebo kolem kterých, jsou natažené sítě, jež tlumí predáční tlak na ryby. Vydru, tu tam ale neuvidíte; vyskytuje se pouze v blízkosti moře.

Pěší cestování po horách je také úžasný zážitek. Potkáme spoustu japonských nadšenců, ti nám poradí kam jít dále, co pěkného navštívit. A takové zakončení cesty v horské hospůdce (izakaya), kde překvapí nějakou tou specialitou a vždy dobře vychlazeným pivem, není vůbec k zahoezení. V takové chvíli si ani nevzpomenete, že většinou procházíte územím, kde je možné potkat medvěda. Krásná údolí, vysoké hory, klikatící se řeky, bohatá fauna a flóra a téměř všude příjemní lidé, to je země zvláštních, někdy i divokých tradic, morálních hodnot, kde slovo je smlouvou. Také ale tradice, jež dokázaly uchovat pro další generace mnoho krásného, například Nishikigoi.

Ing. Luděk Štěch je přední český komerční chovatel koi kaprů. Je též autorem knihy o těchto japonských ozdobných kaprech. Rodák z Horažďovic spojí svůj život s jižními Čechami, ve Zlivi u Českých Budějovic vybudoval rodinnou firmu Alcedor specializovanou na produkci koi kaprů a dodávky krmiv pro tyto zahradní ryby.

A zase je tu škola

Není to tak dávno, co jsme se rozloučili s prázdninami. Děti se v lavicích vrtí ještě o něco víc, než by si učitelé přáli. Hlavou se jim honí prázdninové vzpomínky a zážitky... Rozloučení s prázdninami se konalo též v zoologické a botanické zahradě. A nemohla při něm pochopitelně chybět oblíbená naučná soutěžní stezka. Téma: A zase je tu škola. Pojďte se její části projít i vy!

1 Dva měsíce prázdnin skončily. Románové děti ale prožily přímo dva roky volna. Autorem románu Dva roky prázdnin je:

A: Aquez **B:** Dürttelmani **C:** Jules Verne **D:** Mark Twain

2 O prázdninách jste jistě cestovali. Určíte i po naší republice a určitě skupinu správných dvojic bude pro vás hračkou.

A: Macocha – okolí Brna, Krušné hory – Karlovarský a Ústecký kraj, Ještěd – Liberecký kraj, Chodsko – Plzeňský kraj, Karlštejn – střední Čechy **B:** Pravčická brána – okolí Brna, Krušné hory – Ústecký a Východočeský kraj, Babiččino údolí – střední Čechy, Pálava – severní Morava, Doupovské vrchy – Karlovarský a Severočeský kraj **C:** Pravčická brána – okolí Děčína, Lednice – jižní Morava, Ještěd – Liberecký kraj, Rožumberský – jižní Čechy, Babiččino údolí – střední Čechy

3 Ulice by se měly přecházet na přechodech. Ty hlavní jsou vyznačeny bílou zebrou. Jak je to se zvířecí zebrou?

A: Žije na amerických prérích **B:** její domov je v Africe **C:** ve volné přírodě byla vyhubena, přežívá jen v zoo, cirkusech a dalších umělých chovech

4 Slovo babyka je obvyklým chytákem v diktátech. Co však babyka je?

A: keř až strom s botanickým názvem javor babyka **B:** bylina, celým jménem babyka trudovitá **C:** staročeské označení pro vladyku, který pro stáří opustil vladycký post

5 Podzim je časem sklízně brambor. Víte, kde tato zemědělská plodina má původ a je pravda, že některé její části jsou pro člověka jedovaté?

A: je naší původní plodinou a jedovatá není **B:** má původ v jižní Americe, k nám byla přivezena jako okrasná rostlina, požívatinou se stala u chudého lidu až z nedostatku jiné obživy a jedovatá samozřejmě není **C:** má původ v jižní Americe; požívatinou se stala u chudého lidu až z nedostatku jiné obživy, klíčky a bobule obsahují jed solanin

Odpovědi zasílejte na adresu: hykes@plzen.eu, (nezapomeňte uvést svoji poštovní adresu) nebo: Zoo a BZ m. Plzeň Pod Vinicemi 9 301 00 Plzeň a těšte se na zajímavé ceny spojené s přírodou!

Výherci z 4. čísla časopisu IRIS, ročník 2020: Miroslav Maštera, Plzeň; Adam Kučera, Tvarožná – Velatice; Markéta Brožová, Ledce – Stýskaly.

Správné odpovědi na soutěžní otázky: 1/ První chemický prostředek proti hmyzu nesl označení DDT; 2/ Kyselé deště ničily lesy tím, že silně okyselovaly půdu a tím ji odvápnily; 3/ Poškození ozónové vrstvy mají za následek freony; 4/Mořské ropné havárie způsobují havárie tankerů a ropných těžebních plošin; 5/ organizací zaměřených na ochranu přírody je více – takže alespoň dvě: IUCN – Světový svaz ochrany přírody a Český svaz ochránců přírody.

Všem výhercům blahopřejeme!

Labutě na cestách

Nikdo neví proč a co je k tomu vedlo, ale po parném víkendu, kdy se museli ptáci nedobrovolně dělit o pláž i vodní hladinu Velkého Boleveckého rybníka s Plzeňany, se labutí pár se sedmi mláďaty vydal v úterý (22. 6.) dopoledne na pěší přesun k řece Berounce. Na labutí rodinku odpočívající v Senecké ulici na Bílé Hoře upozornili místní obyvatelé. Když na místo dorazil zvířecí záchranář Karel Makoň, seděla mláďata uprostřed vozovky a měla za sebou cestu do kopce od Malého Boleveckého rybníka a bez újmý překonala frekventovanou silnici vedoucí do obcí na sever od Plzně. Výpravě jednoznačně velela samice, která dobře věděla, kam rodinu vede. Byl to náročný přesun zejména pro malá labuťata. Ve hře byl proto též odchyt a odvoz na Berounku autem. Jenže to by nebylo tak snadné, a tak záchranář spolu s místními labutí rodinu nechali jít pěšky a k řece ji pouze doprovodili. Přesuny labutí s mláďaty jsou podle K. Makoňe časté a není výjimkou, že ptáci putují z jedné vodní hladiny na druhou i několik kilometrů. Proč ale labutí rodina odešla z Boleváků na Berounku je pro něj tak trochu záhadou. „Něco podobného labutí pár označený našimi ornitologickými kroužky ještě nikdy neudělal,” prozradil. Nebyl to ale jediný zvířecí výlet do ulic Plzně. Nejkurioznějším byla návštěva bobra evropského v pivovarském areálu či jeho promenáda po večerní Americké tř. v místech, kde přechází Radbuzu. V obou případech vrátili městští policisté zvířata zpět do přírody. (uk)

Návštěvnícký servis

ZOOLOGICKÁ A BOTANICKÁ ZAHRADA MĚSTA PLZNĚ

Vstupné: dospělí 180 Kč, zlevněné 130 Kč.

Rodinné vstupné: dva dospělí + dvě děti 580 Kč.

Dva dospělí + tři děti 680 Kč.

Děti do tří let vstup zdarma. Parkoviště 50 Kč.

Otevřeno denně březen – říjen: 8 – 19 hod. (pokladny do 18 hod.)

Listopad – únor od 9 do 17 hod. (pokladny do 16,30 hod.)

Společné vstupné Zoo a BZ + DinoPark:

dospělí 310 Kč, zvýhodněné 220 Kč, rodinné 1090 Kč.

Roční permanentky Zoo a BZ – rodinná (dva dospělí + dvě děti) 2 000 Kč.

V pondělí senioři v Zoo a BZ 30% sleva!

Psí do Zoo a BZ přístup nemají!

AKVA TERA Palackého ul. č. 5

Denně od 10 do 19 hod., vstupné: dospělí 60 Kč, zlevněné 40 Kč.

Permanentka – plnocenná 180 Kč, zvýhodněná 120 Kč.

Poslední vstup v 18,30 hod.

Pro opakované návštěvy Zoo a BZ i AKVA TERA využijte výhodných permanentek!

Zoologická a botanická zahrada města Plzně
Pod Vinicemi 9, 301 00 Plzeň, tel.: 378 038 325

http://www.zooplzen.cz e-mail: zoo@plzen.eu

Aktuální kulturní akce také na: www.iris-zooplzen.cz

facebook: Zoo Plzeň, Sdružení Iris

Jak získat časopis Iris

Časopis si je možno předplatit formou úhrady poštovního. Poplatek za posílání čtyř čísel činí 100 Kč. Pokud si chcete čtvrtletník IRIS předplatit, kontaktujte nás na e-mailu: zoo@plzen.eu, nebo na telefonu: **378 038 303**, případně poštou na adresu: **Zoo Plzeň, Pod Vinicemi 9, 301 00 Plzeň**.

Bezplatně lze časopis získat v jeho distribučních místech:

V **Plzni** na adrese vydavatele, v Akva tera v Palackého ul. 5 a dále na radnici, v městském informačním centru na nám. Republiky, v podatelně Krajského úřadu Plzeňského kraje, v Národním pedagogickém institutu ČR v Čermákově ul. 18, ve Studijní a vědecké knihovně PK a na obvodních úřadech Plzeň 1 až 4. V **Karlových Varech** na Krajském úřadu Karlovarského kraje, magistrátu města, v Národním pedagogickém institutu ČR v Západní 15 a ve Stanici mladých přírodovědců ve Staré Roli. V **Čechu** v Domě dětí a mládeže Sova.

Časopis lze získat také ve většině střediskových knihoven v Plzeňském a Karlovarském kraji a dále v informačních centrech v Klatovech, Rokycanech a Rožmitále pod Tř., v sídle Svazku obcí Blatenska v ul. Na Tržišti/Spálená a na odboru životního prostředí MěÚ Strakonice v ulici Na Stráži.

Pomáhejte pohybem s mobilní aplikací EPP od Nadace ČEZ

#pomahejpoohybem

Ať už s telefonem běháte, jezdíte na kole nebo chodíte na procházky, každá aktivita znamená body pro vámi vybraný projekt, který Nadace ČEZ finančně podpoří.

Stáhněte si aplikaci EPP zdarma do svého telefonu.

www.pomahejpoohybem.cz

NADACE ČEZ

SKUPINA ČEZ

Vodárna **Plzeň**

Máme stejné cíle, respekt k přírodě a její ochranu.

Plzeňská vodárna a Zoo Plzeň,
to je partnerství založené na křišťálově
čisté vodě. Tak čisté, že ji může pít každý.

VODÁRNA PLZEŇ a.s. – Hlavní partner Zoo Plzeň

Skvělá voda každý den
www.vodarna.cz

ZOOTRHY PLZEŇ 2021

V KRAŠOVSKÁ AKTIVITY CENTRU (SÍDLIŠTĚ KOŠUTKA, POBLÍŽ OD GLOBUS)

16.10., 13.11., 11.12.

Prodej, nákup a výměna terarijních živočichů, exotických rostlin, krmiv, chovatelských potřeb a literatury.
Jejich přejímka od 6 do 9 hod. Cena stolu 100 Kč. Rezervace: 777 578 676.

Vyhlídkové a výcvikové lety

Fotolety

Pilotem na zkoušku

www.akplasy.cz

Vzneste se s námi od roku 1946

Aeroklub Plasy z. s. • Letiště 404
331 01 Plasy • tel. 373 322 029
e-mail: info@akplasy.cz